

EPOHA ZDRAVLJA

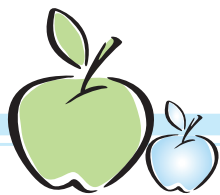
BROJ 23. GODINA XIV.

ZAGREB, LIPANJ 2021.

HRVATSKA MREŽA ZDRAVIH GRADOVA

Vizije gradova i prostora

Gdje je nestala vizija?

Sve krize koje su u posljednjih više od godinu dana iz temelja uzdrmale naš uobičajen način života, iznova aktualiziraju pitanje postojanja vizije koja će nam pomoći da se okupimo, iscijelimo rane i krenemo optimistično dalje prema oblikovanju boljeg svijeta. Nama građanima, iscrpljenim potresima, Corona-19 pandemijom, samoizolacijom, gubitcima bližnjih, financijskim poteškoćama, ovo zvuči kao utopija. Ali moguće je. Treba vidjeti kako?

Od samih početaka svoga djelovanja 1987. godine projekt *Zdravi grad* Europskog ureda Svjetske zdravstvene organizacije zagovara nužnost strateškog planiranja za zdravlje. Operacionalizira ga kroz petogodišnje faze u kojima se ponavlja ciklus ocjene stanja, procjene potreba i resursa, određivanja prioriteta, planiranja za zdravlje, implementacije i evaluacije. Učeći iz evaluacije, prikupljene spoznaje ugrađujemo u sljedeći ciklus planiranja i tako se spiralno, ustrajno, uporno i planski krećemo prema boljem zdravlju u zajednici.

Početkom 2019. godine Europski je ured Svjetske zdravstvene organizacije otvorio VII. fazu projekta *Zdravi grad* (2019. - 2024.) čiji je cilj jačanje kapaciteta lokalne uprave za zdrav, pravičan i održiv razvoj. Središnji dokument iz kojeg su izvedeni strateški ciljevi djelovanja *Europske mreže zdravih gradova*, a slijedom toga i *Hrvatske mreže*, dokument je Ujedinjenih naroda Agenda 2030. za održivi razvoj. Vodeći izazovi izrade Strategije naše *Mreže* do 2030. bili su kako: a) globalne dokumente pretočiti u operativne planove primjerene lokalnoj razini uprave te b) njihovom implementacijom dovesti do jačanja kapaciteta lokalne (samo)uprave

za zdrav, pravičan i održiv razvoj. UN ciljevi za održivi razvoj naglašavaju značaj tri nedjeljivo povezane dimenzije razvoja, ekonomski, socijalni i okolišni te su u skladu s njime postavljena i tri strateška cilja *Mreže*: urbani dizajn mjesta kojim će se unaprijediti pravičnost i prosperitet zajednice (skraćeno - zdravo urbano planiranje), ulaganje u ljude kao prioritet u razvoju lokalnih politika i strategija (ljudi u središtu) i osnaživanje i sudjelovanje zajednice.

Tijekom 2019. razvijena je i Hrvatska nacionalna razvojna strategija do 2030. godine u kojoj je cilj broj 11. *Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim*, dio svih osam javnih politika: *Prepoznatljiva Hrvatska, Gospodarski stabilna i učinkovita Hrvatska, Konkurentna, poduzetna i inovativna Hrvatska, Sigurna Hrvatska, Povezana Hrvatska, Zelena Hrvatska, Uključiva Hrvatska* te *Hrvatska zemlja naprednih regija*.

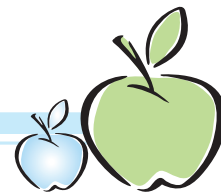
Iz do sada rečenog možemo zaključiti da i globalno i nacionalno i lokalno postoji svijest o potrebi strateškog planiranja. Postoje i strateški dokumenti. No kako je i zašto, u ovom periodu dugotrajne krize, potresa i Corona-19 pandemije, nestala vizija?

Na to smo pitanje, stjecajem sretnih okolnosti, pokušali dobiti odgovor analizom jedinog grada županije - Zagreba. Prilika se ukazala otvaranjem projekta Europskog sveučilišta postindustrijskih gradova (UNIC) koji od 2020. godine provodi Sveučilište u Zagrebu u suradnji sa sedam drugih europskih sveučilišta. Bitna je komponenta projekta pokretanje gradskog laboratorija koji je zamišljen kao fizičko ili virtualno mjesto rasprave radi utvrđivanja ključnih

izazova i generiranja potencijalnih rješenja povezanih s pitanjima s kojima se suvremeni gradovi suočavaju. Naš je *Gradski laboratorij 2021. Otporan Zagreb* kroz desetak tematskih radionica okupio predstavnike akademske zajednice, gradskih ureda, lokalne stručnjake te predstavnike građana i građanskih inicijativa. Kroz uvodne prezentacije i rasprave mapirane su jake strane (područja u kojima su razvijeni kapaciteti otpornosti), detektirane slabe strane (područja u kojima su nedostavno razvijeni kapaciteti otpornosti) i formulirani problemi na koje dalje tražimo odgovore. Kako sam bila moderator na dvije tematske grupe: 1. Izgradnja vizije zajednice tijekom i nakon krize te održavanje pozitivnog duga zajednice i 2. Upravljanje ljudski resursi u doba krize, mogu vas upoznati sa zaključcima tih radionica.

Iz rasprava održanih tijekom prve radionice zaključak je da je rukovođenje krizom u Gradu Zagrebu imalo obilježje kriznog (preživljavanje i improvizacija), a ne strateškog (proaktivnog, unapred pripremljenog scenarija) rukovođenja. Izostalo je proaktivno stvaranje vizije budućnosti pa čak i jasno određivanje smjera djelovanja. Još je nejasno hoće li se nova budućnost graditi na temelju prijašnjeg stanja ili će se graditi nešto novo, bolje i učinkovitije. Time je izostala i mogućnost za rekonstrukciju identiteta zajednice nakon krize (okosnica oko koje će se ljudi okupljati i stvarati identitet), nužna za uspješan oporavak od krize.

Hvalevrijedni primjeri pokazali su da postoje vrlo kvalitetni pojedinci i resursi. Pomaganje je bilo nesebično i dosljedno, no resursi nisu dovoljno ili pravilno iskorišteni. Lako se mobiliziramo u prvom odgovoru, no što

dalje? Ne razmišljamo unaprijed i ne pripremamo se za krize u razdoblju prije krize. A baš svaka kriza, bez obzira na etiologiju, nadilazi kapacitete i grada i države te zahtijeva (unaprijed) planiranje kriznog djelovanja i protokol postupanja, koji će se redovito revidirati.

Ova *blokada* strateškog promišljanja nije vidljiva samo u posljednjim krizama koje su zahvatile Zagreb, odnosno Republiku Hrvatsku. Ona je u velikoj mjeri svjetonazorska ostavština iz prošlosti. Najčešće je opravdanje preživljavanje (kako da ne izgubim vizionarski dio kada moram odmah reagirati), i što se dogodi ako kriza dugo traje, ljudi se umore, resursi iscrpe, a raste otpor i nepovjerenje zajednice?

Uz resurse za jačanje otpornosti postoje i brojne prepreke njihovoj boljoj utilizaciji - od nepostojanja postupnika, neusklađenosti uredbi i zakona te nedostatne suradnje na svim razinama (i vodoravne i okomite), nedostatnog uključivanja građana u proces planiranja i nedostatnog znanja o upravljanju u kriznim situacijama.

Konsenzus je sudionika laboratorija da je u upravljanju kriznim situacijama nužno koristiti multidisciplinarni (integrativni) pristup u kojem će svi imati korist od međusobne edukacije i komunikacije. No, na žalost nije se (unaprijed) razmišljalo o problemima koji mogu nastati prilikom interdisciplinarne suradnje, poput nesuradljivog karaktera pojedinih stručnjaka, nepomirljivih pogleda na iste situacije, a ponekad i ega pojedinih suradnika. U rukovođenju krizom nužno je osigurati brzinu djelovanja, ali i voditi brigu o *široj slici* te ostaviti prostor za evaluaciju uz postavljanje njenih jasnih kriterija (učiti i mijenjati se, ako je potrebno *u hodu*).

Iz rasprava održanih tijekom druge radionice zaključak je da postoji potreba za unapređenjem kriznog komuniciranja. Komunikacija tijekom i nakon potresa i Covid krize bila je zbunjujuća. Postojalo

je više različitih stožera, informacije su dolazile sa svih strana, posredstvom različitih medija i ponekad iz upitnih izvora. U budućim krizama treba postojati adekvatna i jasna komunikacijska strategija unutar koje svoj doprinos mogu dati različiti dionici koji donose različite perspektive. No, informacije moraju biti pouzdane i provjerene.

Neki su sektori (uprava, banke, šaltersko osoblje) uspjeli zaštititi svoje ljudske resurse, dok to nije napravljeno u pomagačkim profesijama (prva linija odgovora), kao npr. sustavu javnog zdravstva i socijalne skrbi. Nisu prikupljena iskustava dobre prakse, niti mišljenja izloženih djelatnika kako bi se njihove potrebe mogle bolje servisirati tijekom neke buduće krizne situacije. Nijedan dio javnih ustanova nije na raspolaganje dobio dodatna sredstva, iako su bile suočene s novim izazovima. Javne zdravstvene ustanove tijekom pandemije COVID-19 dvostruko su penalizirane, osim što su se našle pod neviđenim pritiskom i to prelile na radnice i radnike, našle su se i u financijskim problemima. Kontinuirano ulaganje i poboljšanje kvalitete zdravstvenog, socijalnog i ostalih relevantnih sektora (a ne ad hoc donešena možebitna rješenja), unaprijedit će spremnost odgovora na nenadane situacije.

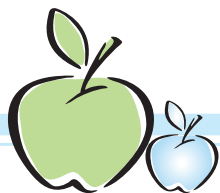
Nesustavno i neorganizirano uključivanje volontera u rad institucija moglo se prevenirati time da se prije krize analiziraju potrebe pojedinih institucija kako bi se znalo jesu li spremne prihvatiti pomoć volontera i kojeg profila te volonterske kapacitete raspoređivati na temelju ranije prikupljenih informacija.

Sve dosad napisano ne *zvuči* optimistično, no pojašnjava kako je i zašto, u ovom periodu dugotrajne i iscrpljujuće krize, nestala vizija. Kroz ovaj broj *Epohe zdravlja*, pod nazivom *Vizije gradova i prostora*, prikazat ćemo vam i drugu stranu medalje - vizija postoji. Tema je ciljano odabrana, Služila je kao *nit vodilja* ovogodišnjeg, prvog virtualnog Sajma zdravlja, kao i centralna tema za pisanje priloga za ovaj broj *Epohe*. Svjesni koliko jak utjecaj na zdravlje i blagostanje naših stanovnika ima kompleksan međuodnos prirodnog, urbanog i socijalnog okruženja, svaki od tekstova koje ćete ovdje naći donosi vam *zdravogradsku* viziju urbanog dizajna mjesta kojim će se unaprijediti pravičnost i prosperitet zajednice.

Prof.dr.sc. Selma Šogorić

glavna urednica
ssogoric@snz.hr

Ravnomjerni regionalni razvoj i teritorijalna kohezija Republike Hrvatske

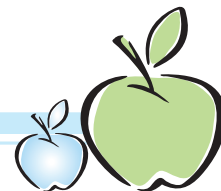
Najvažniji strateški dokumenti kojima se definiraju teritorijalni razvoji Europske unije u sljedećem razdoblju su *Europski zeleni plan*, *EU Teritorijalna agenda 2030*, *Urbana agenda Europske unije* i *Povelja iz Leipziga za održive europske gradove*.

Europski zeleni plan predstavlja krovni dokument Europske unije. Klimatske promjene i uništavanje okoliša prijetnja su egzistenciji Europe i svijeta u cijelosti. Za borbu protiv tih problema Europa je donijela novu strategiju rasta, *Europski zeleni plan*, koji će Uniju pretvoriti u moderno, resursno učinkovito i konkurentno gospodarstvo u kojemu do 2050. godine nema neto emisija stakleničkih plinova, u kojemu gospodarski rast nije povezan s upotrebom resursa i gdje niti jedna osoba, niti jedna regija nisu zapostavljene. Europski zeleni plan sadrži plan s mjerama za unapređenje učinkovitog iskorištavanja resursa prelaskom na čisto kružno gospodarstvo te za zaustavljanje klimatskih promjena, obnovu biološke raznolikosti i smanjenje onečišćenja. U

njemu se navode potrebna ulaganja i dostupni financijski alati te objašnjava kako osigurati pravednu i uključivu tranziciju. *EU Teritorijalna agenda 2030* kao primarni cilj ima osnaživanje teritorijalne kohezije, načelo Unije kojim se želi osigurati uravnotežen razvoj EU te smanjiti razlike između europskih regija. Jedan je od ciljeva EU agende za teritorijalni razvoj *Europa uravnoteženog razvoja*. Kako bi se pridonijelo tom cilju, EK je krenula s inicijativom poticanja industrijske tranzicije u regijama koje imaju nisku stopu gospodarskog rasta i nizak BDP po stanovniku da bi kroz *place-based* ulaganja ojačala regionalnu konkurentnost i inovacijske kapacitete te time pridonijela poboljšanju pozicije regionalnih gospodarstava u globalnim lancima vrijednosti. Amsterdamskim paktom dogovorenim od strane ministara EU nadležnih za urbana pitanja 30. svibnja 2016. uspostavljena je *Urbana agenda za EU*. Predstavlja novu metodu rada na više razina koja promiče suradnju između država članica, gradova, Europske komisije i drugih dionika kako bi se potaknuo rast, veća kvaliteta života i inovacije

u europskim gradovima te kako bi se prepoznali i uspješno riješili socijalni izazovi. Urbana agenda za EU integrirani je i koordinirani pristup rješavanju urbane dimenzije EU-a i nacionalnih politika i zakonodavstva. Usmjeravanjem na konkretne prioritetne teme u okviru posvećenih partnerstava, Urbana agenda nastoji poboljšati kvalitetu života u urbanim područjima. Konačno, *Povelja iz Leipziga za održive europske gradove* prvi put je usvojena 2007. godine i pomogla je uspostaviti koncept integriranog urbanog razvoja na razini EU, a to je utjecalo na razvoj brojnih EU inicijativa. Povelja je u 2020. ažurirana kako bi se povezala s novim urbanim okvirom i kako bi uzela u obzir nove izazove s kojima se suočavaju gradovi. Ažurirani tekst upućuje na suvremene globalne izazove koji imaju izravan utjecaj na europske gradove i mogu pojačati razlike u našim društvima, poput klimatskih promjena, nedostatka resursa, migracija, demografskih promjena, pandemije i brzo mijenjajućih gospodarstava. U okviru Povelje ministri država članica nadležni

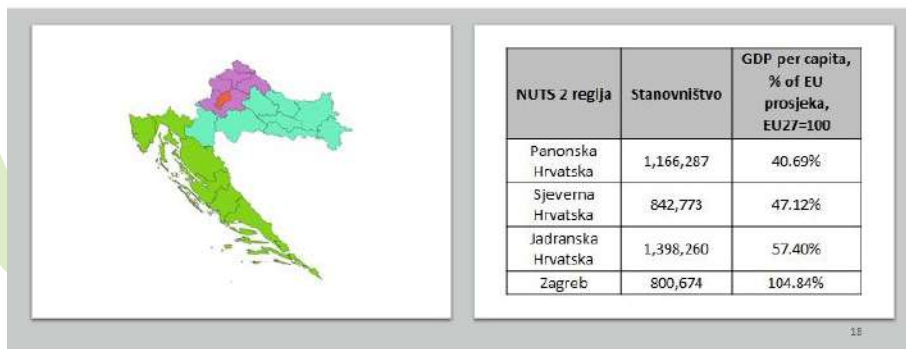
za urbani razvoj usuglasili su se o zajedničkim načelima i strategijama politike urbanog razvoja. Poveljom se zagovara *Place-based* pristup ulaganjima kao sveobuhvatno načelo za razvoj urbanih područja te se daju smjernice za razvoj gradova i njihovih funkcionalnih područja, odnosno jačanje njihove transformacijske snage i uloge u policentričnom razvoju.

Strateški okvir za teritorijalni razvoj u Republici Hrvatskoj

Nacionalna razvojna strategija do 2030. (NRS) krovni je dokument strateškog planiranja u Republici Hrvatskoj. Izradom Nacionalne razvojne strategije Hrvatska, prvi put od stjecanja neovisnosti, ima sveobuhvatan akt strateškog planiranja kojim dugoročno usmjerava razvoj društva i gospodarstva u svim važnim pitanjima. Provedbom strategije u idućih deset godina, osigurat će se održiv i stabilan razvoj Hrvatske i kvaliteta života za građane. NRS je temelj za planiranje proračuna i programiranje sredstava iz fondova Europske unije i drugih

NUTS 2 statističke regije u Hrvatskoj – promjene za klasifikaciju „NUTS 2021“

• Hrvatska je jedina država članica EU koja se 2019. godine prijavila za nove regije NUTS 2 (Jadranska Hrvatska + 3 novostvorene regije - Kontinentalna Hrvatska podijeljena je u 3 regije NUTS 2).

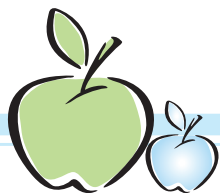
međunarodnih izvora (su)financiranja dostupnih Republici Hrvatskoj u razdoblju nakon 2020. godine.

Vizija Republike Hrvatske kao konkurentne, inovativne i sigurne zemlje prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlje očuvanih resursa i kvalitetnih životnih uvjeta, ostvarit će se kroz sinergijsko djelovanje javnih politika u četiri razvojna smjera i trinaest strateških ciljeva. *Razvojni smjerovi* Hrvatske u narednom desetljeću bit će *održivo gospodarstvo*

i društvo, jačanje otpornosti na krize, zelena i digitalna tranzicija te ravnomjeran regionalni razvoj.

Prioriteti ulaganja teritorijalnog razvoja u okviru NRS 2030. ulaganja su teritorijalnog razvoja, razvoj potpomognutih i brdsko-planinskih područja, razvoj pametnih i održivih gradova, razvoj pametnih i održivih otoka te pametna specijalizacija i unaprjeđenje pozicije regionalnog gospodarstva u globalnim lancima vrijednosti.

Teritorijalni pristup RH u korištenju EU fondova u razdoblje 2021. – 2027.

U okviru nacrtu zakonodavnog prijedloga za Kohezijsku politiku za novo financijsko razdoblje 2021.–2027. postoji pet ciljeva politike, odnosno definirano je pet područja ulaganja EU, a to su *Pametnija Europa* (PO 1), *Zelenija Europa* (PO 2), *Povezaniya Europa* (PO 3), *Europa s istaknutijom socijalnom komponentom* (PO 4) i *Europa bliža građanima* (PO 5).

Ulaganja u navedena područja bit će omogućena sredstvima iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR), Kohezijskog fonda (KF) i Europskog socijalnog fonda Plus (ESF+), ukupnog iznosa oko 9 milijardi eura. Dva cilja kohezijske politike 2021.–2027. doprinose procesu industrijske tranzicije, PO 1 i PO 5.

Programska arhitektura korištenja EU fondova utemeljena je na odluci Vlade Republike Hrvatske o broju i sadržaju operativnih programa. Tako je za novo financijsko razdoblje u

okviru Kohezijske politike utvrđena programska arhitektura koja uključuje tri operativna programa, *Operativni program Konkurentnost i kohezija 2021.–2027.* koji obuhvaća ulaganja iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda, *Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2021.–2027.* koji obuhvaća sredstva iz Europskog socijalnog fonda Plus te *Integrirani teritorijalni program 2021.–2027.* u kojem su adresirani specifični problemi na lokalnoj i regionalnoj razini, a obuhvaća sredstva iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda i Fonda za pravednu tranziciju.

Razlozi uvođenja Integriranog teritorijalnog programa (IToP) koji se temelji na *Place-based* ulaganjima, *Bottom-up* pristupu programiranju, s ciljem davanja odgovora na društvene izazove urbanih područja, specifične razvojne izazove brdsko-planinskih područja i otoka te jačanja regionalne konkurentnosti, odnosno poticanja i pravedne tranzicije kroz korištenje

Fonda za pravednu tranziciju, modeli su u skladu s novim pristupom u okviru kohezijske politike za razdoblje 2021.–2027. gdje se dodatno pojačava lokalno djelovanje i podupire razvoj lokalnih strategija rasta koje osmišljavaju tijela gradske, lokalne i drugih oblika teritorijalne uprave za *jačanje uloge teritorijalnog razvoja u ukupnom razvoju, omogućavanje ravnomjernijeg razvoja RH i jačanje regionalne konkurentnosti, uključivanje regionalne i lokalne razine u proces programiranja na način da imaju veću mogućnost utjecaja na raspored sredstava iz EU fondova i da sami odlučuju o prioritetima ulaganja na svom području, povećanje alokacije za projekte s regionalne razine, s naglaskom na strateške projekte regionalnog razvoja, lakše osiguravanje komplementarnosti aktivnosti i sinergije u provedbi EU fondova na regionalnoj razini i omogućavanje place-based pristupa razvoju te veći učinak EU fondova na teritorijalni razvoj kroz integrirana teritorijalna ulaganja (više – sektorski projekti, više – fondovski projekti ili umbrella projekti).*

Kako bi osigurala ravnomjerniji teritorijalni razvoj u narednom razdoblju Hrvatska se 2019. prijavila za novu podjelu na **četiri** statističke regije razine NUTS 2, umjesto sadašnje dvije. Očekivani učinak Kohezijske politike 2021.–2027. ravnomjeran je regionalni razvoj, jačanje regionalne konkurentnosti te digitalna i zelena tranzicija hrvatskih regija.

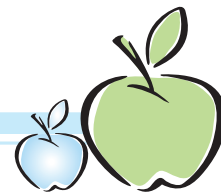

Vlada
Republike
Hrvatske

NACIONALNA
RAZVOJNA
STRATEGIJA

Stella Arneri, ravnateljica
Uprava za europsku teritorijalnu
suradnju
Ministarstvo regionalnoga razvoja i
fondova Europske unije
stella.arneri@mrrfeu.hr

Urbani dizajn za zdravlje

Na virtualnom kongresu kojeg je od 14. do 16. travnja 2021. organizirao Europski ured Svjetske zdravstvene organizacije na temu zdravog urbanog planiranja, održana je i radionica *Urbani dizajn za zdravlje*. Na kongresu su se mogli vidjeti projekti, istraživanja i rezultati s terena nekih od vodećih europskih stručnjaka i istraživača, ali i političara koji su to prepoznali, podržali i realizirali. Razlog pridavanja toliko pažnje ovoj temi danas je vrlo dobro istražen utjecaj okoline na zdravlje povezan s činjenicom da većini ljudi na Zemlji okolinu čini upravo grad. Život u gradu sastoji se od aktivnosti koje ponavljamo često i redovito (poput putovanja na posao), a one imaju značajan utjecaj na naše zdravlje, iako možda isprva djeluju banalno. Naša svakodnevica sastoji se od interakcije s ulicama, prometom, ljudima koje srećemo, mjestima na kojima provodimo slobodno vrijeme. Svaka od tih malih interakcija, kumulativno kroz naš život, čini bitnu odrednicu našeg zdravlja. Naša je okolina toliko zdravlja, koliko nam dopušta da te svakodnevne aktivnosti obavljamo na način koji unapređuje naše tjelesno i mentalno zdravlje, a da je istovremeno održivo prema resursima našeg planeta.

Iako nas slika zagađenog i prljavog grada nasuprot života u ruralnoj sredini okruženoj prirodom može navedi na drugačiji zaključak, življenje u gradu danas omogućuje duži očekivani životni vijek, nego život na selu. To ne

možemo svesti na jedan jednostavan razlog, ali neki čimbenici potencijalno igraju veliku ulogu, a gotovo svi su povezani s većom gustoćom stanovništva i manjom fizičkom udaljenošću, boljim pristupom obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, boljom mogućnošću zaposlenja, češćem kretanju pješice, lakšem pristupu kupovini, češćom socijalnom interakcijom.

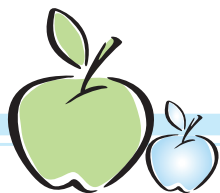
Možda nam se čini kao da je sve to dio definicije grada samog po sebi, ali tek zdravi grad sve te mogućnosti uspješno umrežuje i stavlja na raspolaganje svim stanovnicima bez diskriminacije na bilo kojoj razini. Mnogi su se gradovi (pogotovo u Sjevernoj Americi) toliko proširili i razrijedili da su ti poželjni elementi urbanog života potpuno nestali.

Koncept 15-minutnog grada

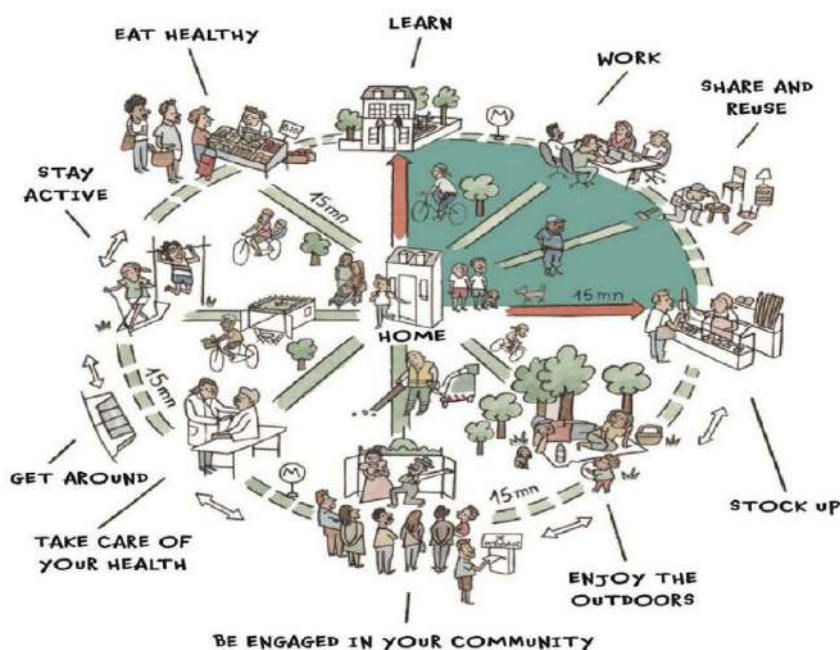
Koncept predstavlja sredinu u kojoj su građanima sve svakodnevne potrebe nalaze na petnaest minuta pješčenja, vožnje biciklom ili javnim prijevozom. Pristup poslu, zdravstvenoj zaštiti, kupovini, obrazovanju i aktivnostima razonode, svima su jednako pristupačni. Neovisno o socioekonomskom statusu ljudima su omogućene osnovne usluge i funkcije grada, a istovremeno ih se potiče na zdrave navike kretanja i manju ovisnost o automobilu. Time također profitiraju lokalne trgovine, restorani i obrti, a svaki kvart dobiva svoje društveno središte i svojevrzni centar. Tako se zaustavlja trend seljenja društvene i komercijalne aktivnosti iz središta gradova u trgovačke centre na periferiji.

Započeli su ga veliki europski gradovi poput Barcelone i Pariza, ali upravo će tu mogućnost najlakše iskoristiti manji i srednje veliki gradovi. Na nedavnoj virtualnoj konferenciji *COVID-19 kao katalizator promjena u planiranju održivog prometa* saznali smo o istraživanju sa Sveučilišta Sjever koje navodi da preko 90% hrvatskih gradova već sada imaju mogućnost postati *15-minutni gradovi* uz minimalne promjene i investicije u infrastrukturu. U konceptu *15-minutnog grada* ukidanje je povlaštenog statusa automobila te stavljanje pješaka, biciklista i vozila javnog prijevoza na prvo mjesto. Zaključak je da nakon gotovo stoljeća podređivanja gradova i javnih prostora automobilu, posljednjih godina svjedočimo kako svijet ulazi u novu eru oblikovanja gradova uzimajući čovjeka kao osnovno mjerilo. Gradovi svih veličina, od malih pa do modernih megalopolisa, postaju ugodniji za život, pristupačniji i inkluzivniji, a istovremeno ekonomski održiviji.

Grad je velik i kompleksan sustav, a njegovo funkcioniranje može se doimati poprilično apstraktnim, gotovo poput ljudskog organizma. Svaka ulica može biti više ili manje zdrava, što je dokazala Lucy Sanders iz *Healthy streets inicijative* koja je uspjela sa svojim timom objektivizirati i ocijeniti različite elemente ulica koji omogućavaju i potiču zdrave navike te stvaraju zdravu okolinu za stanovnike i korisnike ulice. Neki su od tih elemenata postojanje mjesta za zaustavljanje i odmor, drveće i hlad, razina buke i zagađenja

THE 15-MINUTE PARIS

zraka, uvjeti za pješaćenje i vožnju bicikla, kao i opći osjećaj sigurnosti i opuštenosti.

Na taj način izrađena je interaktivna karta Londona koja prikazuje svaku ulicu grada s indeksom zdravlja ocijenjenim od 0 do 100. Sav tekst na stranicama inicijative *Healthy streets* napisan je jednostavnim jezikom kako bi se svatko osjećao pozvanim na sudjelovanje i raspravu.

Zdrava ulica potiče fizičku aktivnost sa sigurnom infrastrukturom koja omogućava ljudima da pješāče i koriste bicikl bez straha i fizičkih prepreka. Svojom

ugodnom okolinom poziva ljude na socijalnu interakciju te razna planirana i neplanirana okupljanja zajednice. Jedan je od predujeta za ostvarenje tih funkcija ulice uređenje postojećih zelenih površina i sadnja urbanog drveća. Time se istovremeno smanjuje direktni utjecaj klimatskih promjena, a ljudima se omogućuje bolji pristup zelenim površinama za rekreaciju i odmor. Svi se elementi zdrave ulice međusobno potenciraju te čine lokaciju ugodnijom za život, za prolazak, ali i za poslovanje i ekonomsku aktivnost.

S obzirom da je korist za zdravlje lokalnog stanovništva često teško izračunati u kratkoročnom razdoblju, jedan od ključnih argumenata za pridobivanje političke potpore za ovakve programe koji mogu isprva zvučati utopički, upravo i jest veća ekonomska aktivnost u ulicama koje su ugodne za provođenje vremena i pozivaju na zaustavljanje. Takve se promjene mogu doslovce vidjeti preko noći nakon (pre) uređenja javnih prostora.

Naznačene je i potreba uključivanja krajnjih korisnika u donošenje odluka. *Participacija građana* u

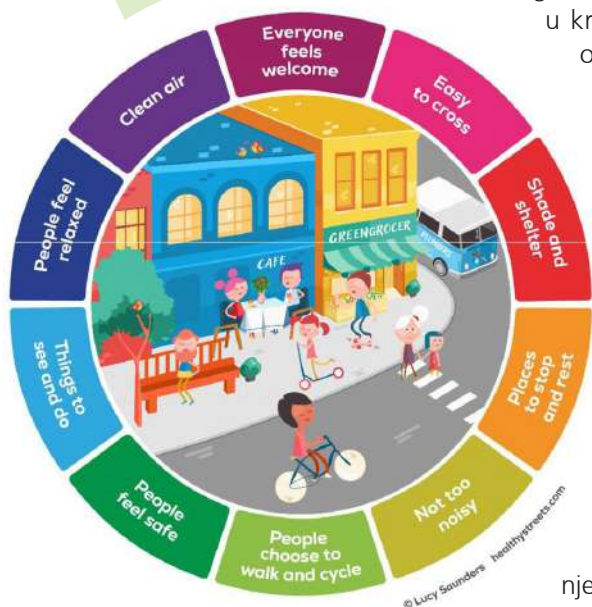
ovom je procesu *conditio sine qua non*, a današnje tehnologije čine ga lakšim i pristupačnijim nego ikada prije. Tako se mogu provesti ankete, mini referendumi, postavljati pitanja i istraživati potrebe ljudi na način koji je financijski neopterećujući te pristupačan širom stanovništvu. Kada se uz to provode i klasični oblici istraživanja poput tribina, radionica i anketiranja na ulici, dobivamo maksimalno relevantne rezultate. Sve odluke o promjenama, donesene uz sudjelovanje ljudi kojih se to najviše tiče, samih građana, nailaze na puno manji otpor pri provedbi te veće zadovoljstvo nakon provedbe.

Osim suradnje s građanima, rijetko je gdje *međusektorska suradnja* stručnjaka toliko bitna kao *pri zdravom urbanom planiranju*. Urbanisti i prometni stručnjaci moraju surađivati sa sociolozima i stručnjacima javnog zdravstva, a Lucy Saunders naglašava koliko je bitno paziti na korištenje zajedničkog jezika u komunikaciji sa suradnicima iz drugih sektora. Svi se lako zanesu žargonom vlastite struke, a čak i ako suradnici razumiju ono što smo htjeli reći, malo je vjerojatno da ćemo im u potpunosti uspjeti prenijeti važnost onoga što im predstavljamo.

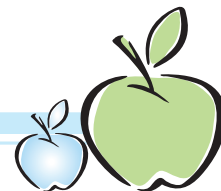
Utjecaj medicinske skrbi i okoline na zdravlje

Louise Vogel Kielgast predstavljajući društveno-arhitektonski kolektiv Gehl iz Kopenhaga pokazala je izračun omjera između utjecaja medicinske skrbi i utjecaja okoline na zdravlje pojedinca. Prema izvorima Gehla, kvalitetna klinička skrb doprinosi zdravlju zajednice do 20%, dok fizička okolina, društveni čimbenici (obrazovanje, zaposlenje, sigurnost) i ponašanje individue (pušenje, vježbanje, alkohol) mogu doprinijeti do nevjerovatnih 80%. Moguće je da upravo u tim podacima leži objašnjenje zašto u nekim od najrazvijenijih zemljama svijeta očekivano trajanje života stagnira unatoč eksponencijalnom razvoju novih lijekova i medicinskih postupaka.

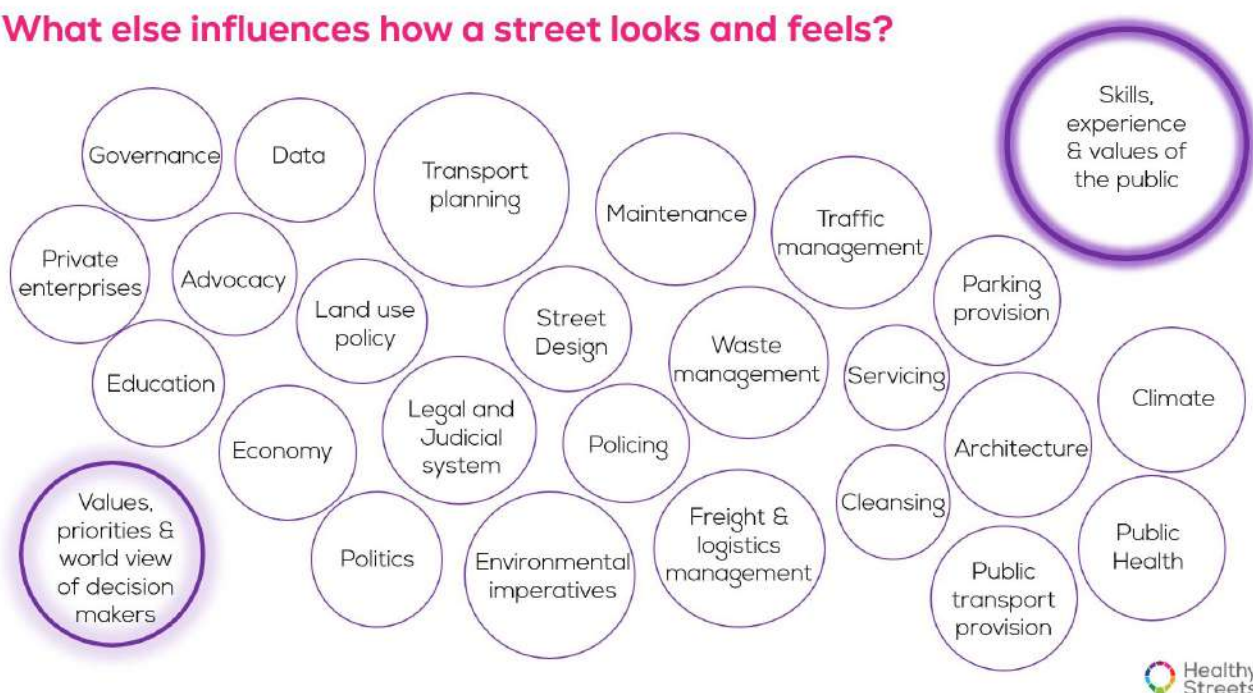
Kvalitetna klinička skrb neizostavna je za liječenje mnogih bolesti, jednako kao i farmakološka terapija. No, postajemo bolno svjesni neodrživosti zdravstvenih sustava koji se baziraju isključivo na kliničkoj skrbi, zanemarujući preventivne

© Lucy Saunders healthystreets.com

What else influences how a street looks and feels?

Healthy Streets

i javno zdravstvene mjere, pogotovo one koje nadilaze tradicionalne sfere medicine. Ako spojimo tu neodgodivu potrebu za djelovanjem s činjenicom da većina svjetskog stanovništva već živi u gradovima, spoznajemo *ogromni potencijal za zdravlje koji leži u oblikovanju naših gradova*. Potencijal za poticanje svakodnevne fizičke aktivnosti upravo leži u toj neizostavnoj svakodnevnoj rutini odlaska u školu ili na posao, čija redovitost neusporedivo nadmašuje bilo kakve sportske aktivnosti u slobodno vrijeme. Istraživanje koje je prikazala Louise Vogel Kielgast provedeno u petnaest gradova na šest kontinenata, pokazuje da urbano planiranje može povećati fizički aktivno vrijeme pojedinca za 89 minuta tjedno. Glavni prepoznati čimbenici koji to omogućavaju gustoća su naseljenosti, količina križanja i prijelaza ulica, pristupačnost i gustoća mreže javnog prijevoza i broj parkova u okolini.

Navike hranjenja uvjetovane su načinom na koji dizajniramo javne prostore te kako potičemo ljude da se kreću gradom. Osim na zdraviju prehranu, utječemo i na odabir aktivnih oblika kretanja te tako dodatno možemo pojačati utjecaj na fizičko zdravlje i epidemiologiju pretilosti. Dizajn mjesta na kojima se kupuje hrana uglavnom se svodi na dva načina. Jedan su velike trgovine daleko od mjesta stanovanja koje primoraju ljude da kupnju obavljaju automobilom

i to u rjeđim intervalima kupujući veće količine hrane, s manje svježih i više konzerviranih proizvoda, a nasuprot tome, u gušće naseljenim dijelovima grada gdje su dućani pristupačni na pješačkoj udaljenosti, ljudi idu u kupovinu češće, kupujući svježe proizvode koje planiraju potrošiti u narednih nekoliko dana te tako istovremeno smanjuju količinu hrane koja se baca. Pristup je svježim i zdravim obrocima u pravilu puno zahtjevniji, nego brzoj hrani. Restorani brze prehrane i pekare često se nalaze na terminalima i stanicama javnog prijevoza te pružaju brzu, jeftinu i jednostavnu opciju, koja za sobom stvara epidemiju pretilosti, kao i ogromne količine otpada od jednokratne ambalaže. Eksplozivni rast platformi za dostavu hrane od početka COVID-19 pandemije, za sada nemaju pozitivan utjecaj na zdravu prehranu i količinu otpada.

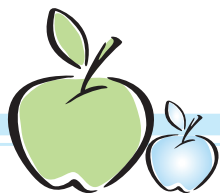
Predložena rješenja uključuju *poticanje proizvodnje i opskrbu hrane s lokalne razine* te olakšanje pristupa toj hrani mladim ljudima. To se može postići kroz organiziranu prehranu u obrazovnim ustanovama te, utječući na njenu konkurentnost, brzou prehrani na mjestima većih okupljanja ljudi.

Dvije su glavne poruke kako je *vrijeme da prestanemo planirati za automobile i fokus postavimo na ljude te da se ne zanemaruje moć djelovanja pojedinca jer svaki pojedinac ima utjecaj na svoju okolinu, a ta okolina u obliku grada ima globalni utjecaj*.

Janko Večerina, dr.med

Suportivni centar HMZG
jankovecerina@gmail.com

Održiva potrošnja i proizvodnja u urbanom kontekstu

Povijesno gledano politike održivog razvoja u početku su se vezale uglavnom uz ciljeve zaštite okoliša, no s vremenom se shvatilo da to nije dovoljno. Održivi razvoj znači bolju budućnost za sve nas, a praksa je jasno pokazala da to uključuje ne samo tri različite vrste ciljeva, okolišne, društvene i gospodarske, već da je izuzetno važno njihovo međudjelovanje i povezani utjecaji. Ujedinjeni narodi su 2015. godine donijeli Agendu 2030. za održivi razvoj, i u sklopu nje definirali sedamnaest ciljeva koji čine osnovu za njenu implementaciju. U ovom članku promotrit ćemo prvenstveno *Cilj 12*: Održiva proizvodnja i potrošnja, ali i međudjelovanje s ciljem *Ciljem 11*: Održivi gradovi i zajednice. *Cilj 12* govori o tome da je u gospodarstvu potrebno s manje postići više, odnosno potrebno je raskinuti vezanost gospodarskog rasta na degradaciju okoliša, povećati efikasnost resursa i promovirati održivi način života.

Provedba ciljeva održivog razvoja u RH

Ove godine je za Republiku Hrvatsku pripremljen izvještaj *Provedba ciljeva održivog razvoja u Hrvatskoj – perspektiva civilnog društva* u okviru projekta udruge CROSOL i uz sudjelovanje još osam udruga, među kojima je i ODRAZ. Hrvatska je u Nacionalnoj razvojnoj strategiji 2030. (NRS), koja je usvojena 5. veljače 2021. godine, definirala nacionalne razvojne smjerove i strateške ciljeve. Ostvarenjem *Cilja 12* učinjeni su prvi koraci u pravom smjeru i u narednom periodu potrebno je razviti i implementirati detaljne politike. U lipnju 2019. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je Plan sprječavanja i smanjenja nastajanja otpada od hrane Republike Hrvatske 2019. – 2022. Godine, kao i detaljni Program za provedbu plana. Razvoj kružnog gospodarstva jedna je od prioritarnih politika NRS 2030., a za provedbu ove politike osnova je održivo

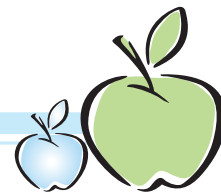
upravljanje otpadom. Trenutna situacija u turizmu nije laka i primjetan je velik pad prihoda. Nastalu krizu potrebno je prihvatiti kao priliku za promjene i nakon turističkog usporavanja uzrokovanog pandemijom okrenuti se od masovnosti prema održivijem i zelenijem turizmu. Najveći je problem zelene javne nabave što se postojeća infrastruktura nedovoljno koristi. Potrebno je dodatno podizanje svijesti o okolišnim i društvenim aspektima kao elementu ekonomske vrijednosti nabave. Za ostvarenje *Cilja 12* potrebno je promotriti povezanost potrošnje i proizvodnje. Nema održive proizvodnje bez održive potrošnje jer potrošnja stvara potrebu. Isto tako nemoguće je biti održivi potrošač ako nema održivih proizvoda u ponudi. Ove dvije pojave povezane su na način da ne samo da utječu jedna na drugu, nego jedna drugu uvjetuju, i to na način pozitivne povratne veze: jedna pojava olakšava postojanje druge i pojačava je.

Održivi gradovi i zajednice

Dva su ključna aspekta za međudjelovanje održive potrošnje i proizvodnje – građani kao akteri, jer svi smo mi i potrošači i proizvođači, i na nama je da donosimo održive odluke u obje svoje uloge te prostor u kojem se aktivnosti potrošnje i proizvodnje odvijaju, a to je najčešće grad ili naselje. Gradovi imaju veliku moć privlačenja. Privlačnost i posebnost nekog grada definiraju njegovi stanovnici, jer grad bez stanovnika samo je prazna scenografija. Ljudi žive u gradovima da bi iskoristili prilike za ostvarenje u poslovnom i privatnom životu. Gradovi tako privlače vlastite stanovnike da se ne odele negdje drugdje, ljude iz bliže i šire okolice koji se doseljavaju ili samo koriste neke usluge koje grad nudi, ali i turističke posjetitelje izdaleka. Ljudi dolaze u grad raditi i razmjenjivati poslovne ideje jer su gradovi poslovni inkubatori, ali dolaze i uživati u kulturi i provoditi

Slika 1. Grad: stanovanje, povijesno-kulturna baština, suvremene kulturne aktivnosti (Zagrebački plesni centar), gospodarska djelatnost, ključni prometni pravci – sve se susreće i isprepliće na malom prostoru (Foto: privatna arhiva)

slobodno vrijeme. Građani su sudionici i proizvodnje i potrošnje, i u svim ovim kontekstima stvaraju različite zajednice. Grad se stalno mijenja i izgrađuje kroz vrijeme. Grade se građevine i infrastruktura koje ga čine, ali isto tako stalno se izgrađuje i novi način života. Prošle generacije građana stvorile su kulturu i tehnologije koje i danas koristimo u gradovima - kazališta, sveučilišta, vodovod, javni prijevoz, elektrifikaciju... Današnje generacije donose u gradove uključenost, digitalne tehnologije i održivost. U smislu razvoja društvenog dobra održivi razvoj ključni je doprinos, ključna tehnologija u smislu načina djelovanja koji donosi naša generacija i koji prožima sve aspekte života. Jedan od ciljeva održivog razvoja UN-a, *Cilj 11: Održivi gradovi i zajednice*, traži da se gradovi i naselja učine uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim. Kao primjer problema s kojima se susrećemo u razvoju gradova uz uvažavanje održivosti, možemo uzeti izgradnju velikih trgovačkih centara jer je to situacija koju svi dobro poznajemo. S aspekta građana, pozitivni aspekti na prvi pogled su očiti - otvaranje novih radnih mjesta, proširenje ponude za potrošače, olakšanje kupovine za potrošače jer je sve na jednom mjestu i praktično organizirano. Međutim, postoje i mnogi negativni aspekti ovakvih projekata. Zbog izgradnje velikih trgovačkih centara potrošači manje odlaze u centar grada čime se ugrožavaju mali poduzetnici koji tamo djeluju. Možda će neki zatvoriti svoja vrata i napustiti poslovne prostore u centru grada. Isto će možda napraviti i trgovine većih lanaca koje su se preselile u trgovački centar. Ispražnjeni poslovni prostori znatno smanjuju standard života u gradu jer čine da su mnoge usluge građanima postale nedostupne u blizini mjesta stanovanja, ali i da je sam centar grada promijenio karakter i da umjesto živog centra imamo neugodne napuštene prostore. Osim toga, izgradnja trgovačkih centara potiče potrošački mentalitet, upravo suprotno odgovornoj potrošnji. Kupci u trgovačkim centrima, a to su često cijele obitelji s djecom, provode puno vremena u zatvorenom prostoru uz ponudu restorana brze prehrane. Objekti trgovačkih centara koriste velike površine

koje su mogle biti produktivno upotrijebljene, a posebno je štetno brtvljenje tla s izgradnjom velikih parkirališta. Iako izmješteni iz centra, zbog velikog priliva kupaca doprinose zagušenjima prometa. Iz opisanog primjera vidljivo je da je u razvoju grada potrebna balansirana, održiva i odgovorna procjena potrebe građana za novom infrastrukturom.

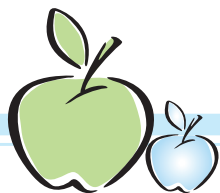
Primjeri održivih rješenja

Kružna ekonomija: Poticanje kružne ekonomije osnova je održive potrošnje i proizvodnje. Nakon što se u proizvodnji iskoriste sve mogućnosti za čistu tehnologiju, smanjenje otpada i efikasno korištenje resursa, ostat će određena količina otpada u samoj proizvodnji, a potrebno je zbrinuti i upotrijebljene proizvode nakon potrošnje i završetka njihovog životnog vijeka. Upravo je korisna upotreba svih vrsta viškova i otpada iz primarnog kruga proizvodnje i potrošnje cilj kružne ekonomije, s idejom da se funkcioniranje gospodarstva približi po učinkovitosti prirodnim procesima jer u prirodi se ništa ne baca. Ove se aktivnosti odvijaju izvan kruga pojedinačne tvornice proizvođača i za njihovo rješenje potrebno je da se u čitavom društvu osvijesti korisnost i vrijednost svega što danas zovemo otpad. Potrebno nam je bolje gospodarenje otpadom, a postići ćemo ga ako s jedne strane podižemo svijest potrošača, a s druge strane organiziramo društvene aktivnosti i gospodarske inicijative koje ga podržavaju. Naravno, potrebne su i osviještene, informirane odluke i planovi javnih vlasti. Razvoj kružne ekonomije direktno potiče razvoj malog poduzetništva na različite načine i na raznim stupnjevima kompleksnosti. Neke su inicijative kružne ekonomije već tržišno uspješne i sve popularnije i kod nas i u svijetu - trend popravljivanja proizvoda umjesto kupovine novog, iznajmljivanje proizvoda umjesto kupovine, trgovina rabljenim proizvodima, umješana zanatska prerada proizvoda kao što je odjeća i namještaj te stvaranje novih proizvoda na taj način. Međutim, kružna ekonomija ne mora ostati na nivou umješnih zanata, već može postati prostor razvoja visoke tehnologije.

Plastika i elektronika koju svakodnevno koristimo, a koje se danas izuzetno teško recikliraju, inspiracija su mnogim start-up poduzećima da razviju nove tehnologije za recikliranje i ponovnu upotrebu, i prilika su za suradnju zajednice sa sveučilištima, prilika za istraživanje i za prijenos tehnologije i poticaj lokalnog gospodarstva. **Zaštita prostora u gradu:** Kružna ekonomija nužna je za poboljšanje zaštite okoliša u gradovima jer se brine o materijalima koji prolaze kroz ruke građana, potrošača i proizvođača. Drugi je aspekt zaštite okoliša u gradovima zaštita samog prostora grada. Na području arhitekture razvijaju se koncepti i već se grade projekti na principima re-use arhitekture - ponovno korištenje već izgrađenog prostora (brownfield) na efikasniji i održiviji način i regeneriranje gradskih prostora na taj način, rješenja bazirana na prirodnim datostima, a ne u sukobu s njima, u kojima se priroda tretira kao ko-arhitekt, kružni poslovni modeli u izgradnji u kojima se koriste dijelovi srušenih zgrada, a nove zgrade se grade na način da ih je lako rastaviti i ponovo upotrijebiti. Ovo je također područje gospodarstva koje inovatorima omogućuje potencijalno vrlo visoku dodatnu vrijednost jer se tehnologije modularne izgradnje ili izgradnje od postojećih ponovno upotrijebljenih elemenata tek razvijaju. Zbog toga je potrebno da

Slika 2. Primjer ponovne upotrebe prethodno odbačenih predmeta i inovativne upotrebe svakodnevnih lokalnih materijala - restaurirani namještaj i lampa izrađena od tikve (Špircirfest, Kreativnica, Uska ulica, Varaždin, 2019., fotelje Smetnjak i lampa Tikvan; Foto: privatna arhiva)

lokalne zajednice u projektima izgradnje daju prednost i poticaj ovakvim projektima jer se takve investicije mogu isplatiti zajednici na različite neizravne načine. *Održivi turizam*: Razvoj održivog turizma posebno je interesantan za Hrvatsku i ovdje je potrebno posebno naglasiti da održivost u turizmu ne znači samo i isključivo eko-turizam kako se kod nas često misli. Turizam je u svjetskim razmjerima ona djelatnost unutar masovne potrošnje koju kao da je održivost do sada najviše zaobišla. Kao potrošači često razmišljamo kakva je hrana koju jedemo i kako su proizvedeni predmeti koje koristimo, ali rijetko uvažavamo održivost u odabiru svojih putovanja. Poznate su muke svjetskih popularnih destinacija, a posebno gradova, s masovnim turizmom. Masovni je turizam velike destinacije ispraznio od građana i pretvorio ih u scenografiju jer su centri gradova postali nizovi apartmana za smještaj masovnih turista. Slično se dogodilo i u manjim mjestima koja su dio popularnih turističkih regija. Prije pandemije ulagani su veliki naponi u Amsterdamu, Barceloni, Veneciji i sličnim gradovima da se smanji

pritisak apartmanizacije, da se lokalno stanovništvo vrati u gradove i da mu se omogući kvalitetan život. Jasno je da su upravo društveni aspekti održivosti najvažniji za razvoj održivog turizma jer oni čuvaju zajednicu koja je primarni turistički proizvodni resurs, ali i primarni interes posjetitelja, lokalni način života. To je prepoznala i Europska komisija koja više ne koristi termin *turistička industrija*, već *turistički ekosustav* jer želi obuhvatiti cjelokupnost destinacije, zaposlene u turizmu i kulturno bogatstvo te poticati investicije, posebno u mala i srednja poduzeća, da se stanovnicima u turističkim destinacijama osigura kvalitetan, ispunjen i održiv način života. Ovako promatran turizam višestruko je koristan jer proširuje turistički interesantna područja i produžuje sezonu, a kvaliteta ponude dovodi i kvalitetnije goste. Dugoročno se čuvaju prirodni i prostorni resursi, a posebno stambeni fond u gradovima. Turistički se zanimljiva područja proširuju jer promatrano kroz pogled posebnosti lokalne zajednice svaki grad može postati turistička destinacija, ako to još nije. Svaki grad i naselje, posebno uz dodatak svoje neposredne okoline/regije, imaju zanimljive lokalne specifičnosti koje je samo potrebno podržati i adekvatno predstaviti, a moguća je i izgradnja i razvoj novih sadržaja. Posebno je to zanimljivo u kontekstu zdravlja, npr. biciklističke i hodačke/hodočasničke staze kroz prirodu koje ne zahtijevaju velike investicije, a upravo su takvi zdravi sadržaji popularni kod posjetitelja koji cijene održivost. Razvoj grada kao destinacije održivog turizma vrlo je sličan onome što je u gradovima ionako potrebno razviti da bi obavljali svoju osnovnu funkciju jer svaki grad pruža razne usluge (administrativne, edukacijske, zdravstvene...) svojoj bližoj okolini. Za ove dnevne posjetitelje grad treba imati infrastrukturu sličnu turističkoj, ali i u skladu s *Ciljem 11*, Održivi gradovi i zajednice: odgovarajući, siguran i jeftin smještaj, javni prijevoz u gradovima i međugradske linije, spomenike kulture i kulturnu baštinu u RH, zelene i javne površine u urbanim sredinama. Turisti koji preferiraju održivi turizam često su individualni turisti pa će za razvoj ovakvog vida turizma biti presudna

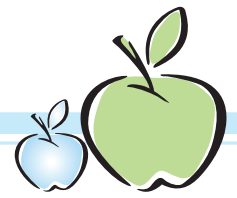
dobra digitalna strategija predstavljanja destinacije i pojedinačnih iznajmljivača. Ministarstvo turizma vrlo je aktivno u pokretanju niza predstavljanja održivih turističkih destinacija, a aktivni su i mali iznajmljivači. Za kvalitetan daljnji razvoj bitni su elementi sustava koji bi spojili te dvije inicijative i prezentirali ih širokom krugu gostiju. S jedne strane potrebne su strategije razvoja lokalne zajednice koje potiču održivi turizam i mogu iskoristiti resurse Ministarstva turizma i EU fondova, s druge strane potrebna je organizirana svjetska promocija za individualne goste koja nije eksploatirajuća kao postojeće popularne platforme za promociju i prodaju smještaja. Na tom tragu u Europi se razvija platforma fairbnb. coop preko koje će se već ovo ljeto moći rezervirati smještaj i u Hrvatskoj, a koja podržava principe održivog razvoja i značajan dio prihoda ostavlja društveno korisnim projektima u lokalnoj zajednici. Vrijeme u kojem živimo puno je izazova, no stara izreka govori da je svaka kriza zapravo prilika. U prošlosti je često bilo teško investirati u održivost i raditi zaokrete u poslovanju, proizvodnji, načinu gradnje, strategiji turističkog razvoja, jer je ljudskoj prirodi svojstveno da imamo otpor prema promjenama. Zbog toga je zastoj koji je nastao u našim životima i u gospodarstvu zbog pandemije, ali i zbog potresa u Zagrebu i u Sisačko-moslavačkoj županiji, prilika da se okrenemo održivosti i da u sljedeći razvojni ciklus krenemo na način koji će podržati kvalitetan život u našim gradovima i naseljima. Pri tome je važno uključiti građane i relevantne dionike iz gospodarstva, kulture, školstva i drugih djelatnosti u identificiranje problema i potreba te definiranje smjera i načina razvoja. Jedino kontinuirano informiranje, osvješćivanje i edukacija mogu osigurati da svi razumiju posljedice svojih odluka i da se javne politike, planovi i programi usklade s ciljevima održivog razvoja na dobrobit svih.

Slika 3. Stvaranje nove kvalitete života za građane i posjetitelje na principima održivog razvoja i uključivanja zajednice - prvi post-potresni Projekt Ilica Q'art, 07.06.2020., događaj koji je građanima vratio nadu u povratak života u centar Zagreba, a umjetnicima i malim proizvođačima omogućio da se predstavljaju javnosti (Foto: privatna arhiva)

Branka Tokić

ODRAZ-Održivi razvoj zajednice
mangala.branka@gmail.com

Novi *art kvart* Grada Rijeke

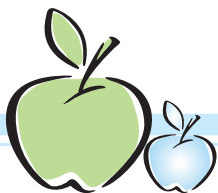

Rijeka je kroz svoju višestoljetnu povijest pokazala da samo veliki projekti nose razvoj grada. Zato nije neobično da se upravo u Rijeci, po obuhvatu i ukupnoj vrijednosti uložених sredstava, ostvarila najveća investicija u kulturi od osamostaljenja Republike Hrvatske. Riječ je o bivšem industrijskom kompleksu koji se i danas popularno naziva *Kompleks Benčić*.

Upravo je u *Kompleksu Benčić*, izgradnjom Palače šećera (popularnog naziva *Šećerana*) počeo industrijski razvoj grada. *Šećeranu* je 1750. godine pokrenula nizozemska kompanija Arnoldt & Co., locirajući prvi proizvodni pogon na obalnom mjestu gdje su jedrenjaci mogli dopremiti sirovi šećer i istovarivati ga pred pogonskim vratima *Šećerane*. *Šećerana* je prestala s radom 1826., a

palači je povijest donijela nove namjene. Tako ju je mađarska vojska koristila kao vojarnu do 1848., a od 1851. godine s pogonskim zgradama T–objekta i H–objekta (nazvanih tako zbog tlocrtnog izgleda) postaje Tvornica duhana, najveći pogon za preradu duhana u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Proizvodna namjena joj se nastavlja kroz Tvornicu motora *Rikard Benčić* koja prestaje s radom 1995. godine. Od tada palača ostaje skrivena i od stanovnika grada koji prolazeći najprometnijom gradskom ulicom, i ne slute kakva se veličanstvena ljepota skriva iza starih stabala platana i zapuštene fasade. Tadašnji *Kompleks Benčić*, u kojem se osim spomenutih objekata danas nalazi i *Ciglena zgrada*, postaje zamrlom zonom unutar grada, svega par stotina metara udaljen od glavne šetačke žile kucavice Korza.

Pokušaji revitalizacije zapinjali su na izvorima financiranja. Spajajući potrebu da svojim ustanovama u kulturi i njihovim brojnim korisnicima pruži adekvatne uvjete rada s urbanističkim problemom devastiranog postindustrijskog bloka i javnog prostora, Grad Rijeka je rješenje našao u namjeni *Kompleksa Benčić* upravo za kulturu. Svoje je planove uokvirio donošenjem Strategije kulturnog razvitka Grada Rijeke (2013. do 2020. godine). Postavljeni strateški prioriteti bili su obnova *Kompleksa Benčić* i kandidatura Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture. Svega tri godine kasnije, 2016. Rijeka je proglašena Europskom prijestolnicom kulture 2020. godine te se tada i počinju ostvarivati aktivnosti pripreme kako bi grad dostojno dočekaо svoju titulu. Ta je 2020. bila značajna godina kako za

Republiku Hrvatsku zbog predsjedanja Europskom unijom, tako i za Rijeku kao Europsku prijestolnicu kulture.

Pripremljenim projektima i projektno-tehničkim dokumentacijama, Rijeka dobiva više od 100 milijuna kuna EU financiranja iz Europskog fonda za regionalni razvoj kroz projekte *Revitalizacija kompleksa Benčić - Cigleni i T-objekt* i *Turistička valorizacija reprezentativnih spomenika riječke industrijske baštine*. Republika Hrvatska dodatno pomaže dodjelom 11,5 milijuna kuna bespovratnih sredstava za vlastitu komponentu, Ministarstvo kulture dodjeljuje sredstva za restauraciju oslika i svodova *Šećerane* preko Hrvatskog restauratorskog zavoda, a Grad Rijeka samostalno zatvara ostatak financijske konstrukcije.

Tako svoju priliku za obnovu u *Kompleksu Benčić* dobivaju tri od četiri njegova objekta. *Šećerana*, nakon obnove i uređenja stalnog postava koji priča o gospodarskom i povijesnom razvoju Rijeke i same Palače, postaje dom *Muzeja grada Rijeke*. Postav se nalazi na dva

kata zgrade, a u preostalom prostoru Muzej ima mogućnost posvetiti se edukativnim, znanstvenim, turističkim i sličnim aktivnostima. U prizemlju Palače svoje mjesto nalaze i komercijalni prostori, ugostiteljski cafe-bar s usluživanjem slastica čiji oblik podsjeća na glave šećera, knjižnica i suvenirnica u kojoj će se prodavati suvenirni gradskih muzeja i onih s oznakom riječke kvalitete te turističko-marketingška agencija s pultom za sve informacije o *Kompleksu Benčić*, ponudama i sadržajima koji se odvijaju ili planiraju u njemu. *Muzej grada Rijeke* je otvorio svoja vrata javnosti u studenom 2020. godine.

Cigleni objekt, nazvan tako jer mu je pročelje sazdano od opeka (cigli), u ožujku 2021. postaje *Dječja kuća*, prvi objekt takve vrste u Hrvatskoj namijenjen poticanju kulturnog stvaralaštva najmlađih, djeci u dobi do dvanaest godina. U njemu gradske ustanove u kulturi provode programe s najmlađima. Riječ je o Odjelu *Stribor Gradske knjižnice*, *Art kinu*, *Muzeju moderne i suvremene*

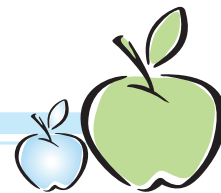
umjetnosti te *Gradskom kazalištu lutaka*. Suvremeno opremljen prostor od cca 2500 m² te oprema vrijedna preko 9 milijuna kuna u funkciji su edukativnog i stvaralačkog rada s djecom. To su, između ostalih, izrada animiranih filmova, videoreportaža, videoigara, stvaranje glazbe, igranje videoigara na velikom platnu, dizajniranje proizvoda i printanje 3D printerom, pripovjedno kazalište u malom amfiteatru na krovu kuće, interaktivno kazalište za bebe, izrada lutki, terapeutsko kazalište, projekcije dječjih filmova, filmova za djecu s poteškoćama u razvoju i drugo.

U najvećem, *T-objektu Kompleksa Benčić* izrasta *Gradska knjižnica*, koja prostorne probleme rješava od 1966. godine. Svoje će mjesto tamo naći odjeli publicistike, znanosti, književnosti, narodna čitaonica, odjel periodike te opće službe. Građevina je površine 4.500 m², razvijena kroz suteran, prizemlje i tri etaže. Pored svih sadržaja, omogućit će jednostavnu dostupnost maksimalnog broja naslova na policama, a uz pomoć RFID tehnologije razvit će se sustav samostalnog zaduživanja i razduživanja građe, što će korištenje *Knjižnice* učiniti ugodnijim i bržim.

Spomenutom Strategijom kulturnog razvitka Grada Rijeke određeno je i načelo dostupnosti kulturnih dobara i usluga, koje se ostvaruje upravo kroz ove projekte. Ono se očituje u osiguravanju raznovrsnih kulturnih sadržaja za različite generacijske i druge društvene skupine, osiguravanju cijene usluga gradskih kulturnih ustanova koje su prihvatljive većini građana, internetskoj pokrivenosti kulture i omogućavanju pristupa kulturnim ustanovama bez fizičkih barijera osobama s invaliditetom.

Dostupnost za osobe s invaliditetom ugrađena je kao važna zadaća u spomenute investicijske projekte. Novouređeni objekti u *Kompleksu Benčić* uključuju visok standard dostupnosti za osobe s invaliditetom, od prilaza objektima, liftova i njihovog rasporeda, toaleta, do programskog sadržaja. Tako se u *Dječjoj kući* nalazi multimedijalna

dvorana sa sustavom zvuka prilagođenim slabo čujnim osobama, omogućene su projekcije filmova prilagođene djeci s poteškoćama u razvoju, a u budućoj *Gradskoj knjižnici* predviđen je Odjel za slijepe i slabovidne osobe s potrebnom audio-vizualnom i knjižničnom opremom.

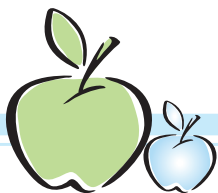
U *Kompleksu Benčić* se, pored navedenih nalazi i *H-objekt*. U njemu je 2017. godine uređen dio prizemlja i prvi kat za *Muzej moderne i suvremene umjetnosti* koji je tako svoj podstanarski

smještaj zamijenio domom veličine 1550 m². Muzej će se dalje razvijati u fazama, a nedavno riješeni imovinsko-pravni odnosi oko zamjene nekretnina s tvornicom u susjedstvu, omogućili su ostvarivanje dodatnog potencijala razvoja izložbene umjetnosti.

Paralelno sa zgradama obnovljena je i infrastruktura za potrebe cijelog *Kompleksa Benčić*. Kompleks je dobio novu vodoopskrbu, odvodnju oborinskih i sanitarnih voda, elektroinstalacije,

strojarsko termo-tehničku instalaciju, crpne stanice sanitarne odvodnje i trafostanicu za potrebe bloka. Radovi su bili zahtjevni, izazovni zbog terena i istovremenog odvijanja radova na zgradama, ali neophodni za funkcioniranje bloka. Ono što se sad već uvelike vidi i veseli, uređena je *javna površina* unutar kvarta koja jamči kvalitetan javni prostor s potencijalom dvorišta kvarta kulture. Oblikuje se u formi parka sa zelenilom i otvorenim potokom po kojem cijeli kvart nosi naziv *Potok*, a koji će nakon niza

godina prekrivenosti sad konačno postati otvoren očima javnosti. Javne površine unutar kompleksa postaju prostor za nove umjetničke, kulturno-zabavne, gastronomske, rekreativne i ostale forme, sadržaje i intervencije u javnom prostoru.

Stavljanjem u funkciju objekata, utjecajem programskih sadržaja koje nude ustanove u kulturi, kao i budućim sadržajima javnog prostora, *Kompleks Benčić* ili, kako ga sad popularno zovemo *Art kvart*, ostvaruje svoju namjenu kao kvart kulture, koja odiše optimizmom i nestrpljivošću da primi i dočeka svoju publiku te pokaže sve što se radilo unatrag posljednjih osam godina.

Iza radova, skela, prašine, problema s usmjeravanjem toka slivnih voda i mora koje se diže na toj lokaciji, složenih procedura i odnosa različitih sudionika u ostvarivanju ove kompleksne investicije, niče novi *riječki Art kvart*. Za sobom ostavlja stare izazove, a otvara se novima, u kojima se ostvaruju nove mogućnosti za institucije u kulturi, umjetničke organizacije, umjetnike, ali i one koji

će to tek postati. Riječani i njihovi gosti dobiti će priliku podići kvalitetu života kroz kreativno i kvalitetno provođenje samostalnog ili zajednički provedenog slobodnog vremena, a samim time poboljšati i kvalitetu zdravlja jer ono po svojoj definiciji uključuje fizičko, mentalno i socijalno blagostanje. S obzirom da dokazano postoji pozitivan učinak kulture i umjetnosti na zdravlje,

vjerujemo da će novi *Art kvart* tome dati značajan i prepoznatljiv doprinos.

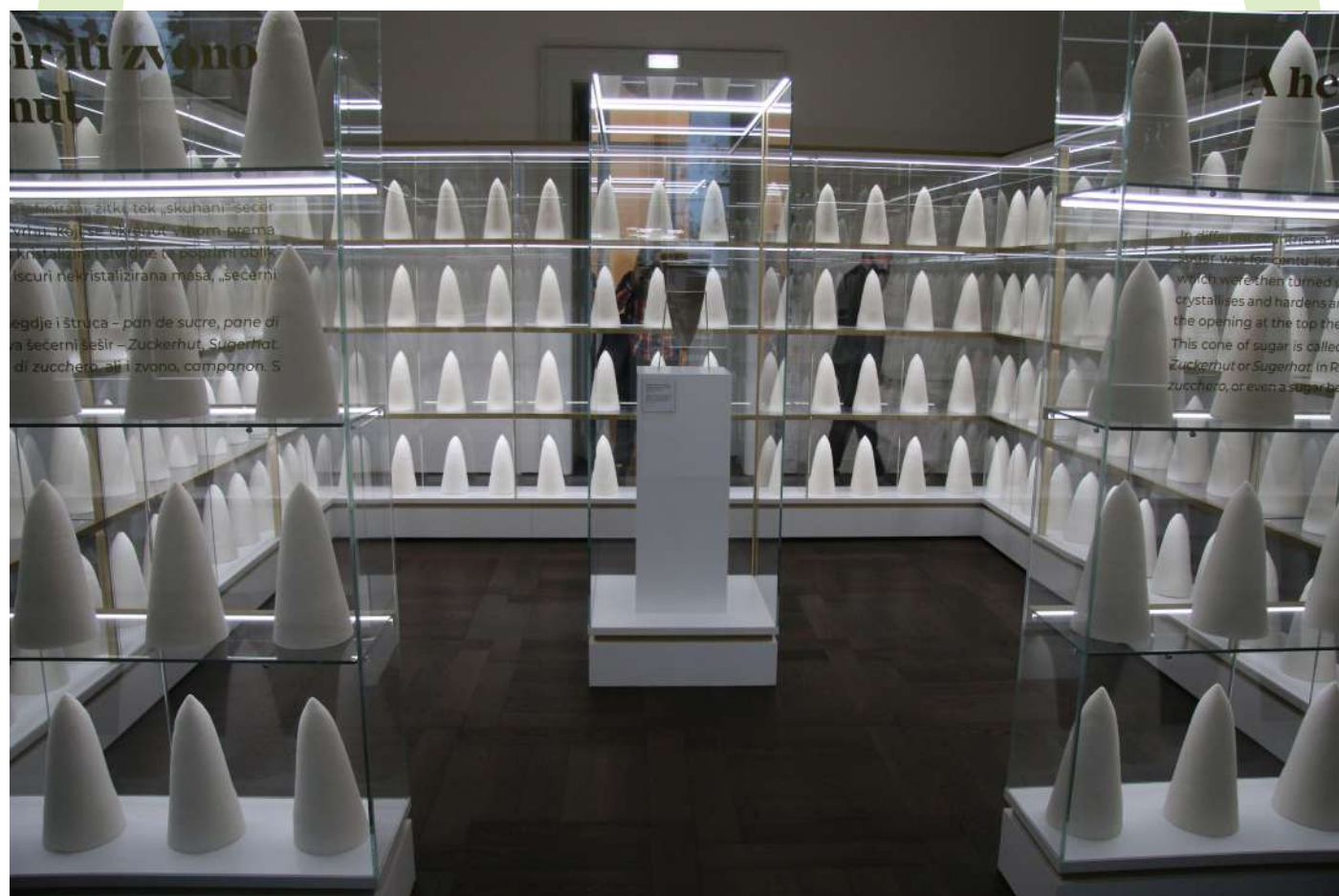
Vlasta Linić

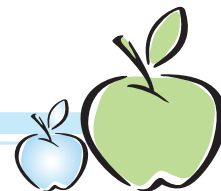
Grad Rijeka

Direkcija za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara

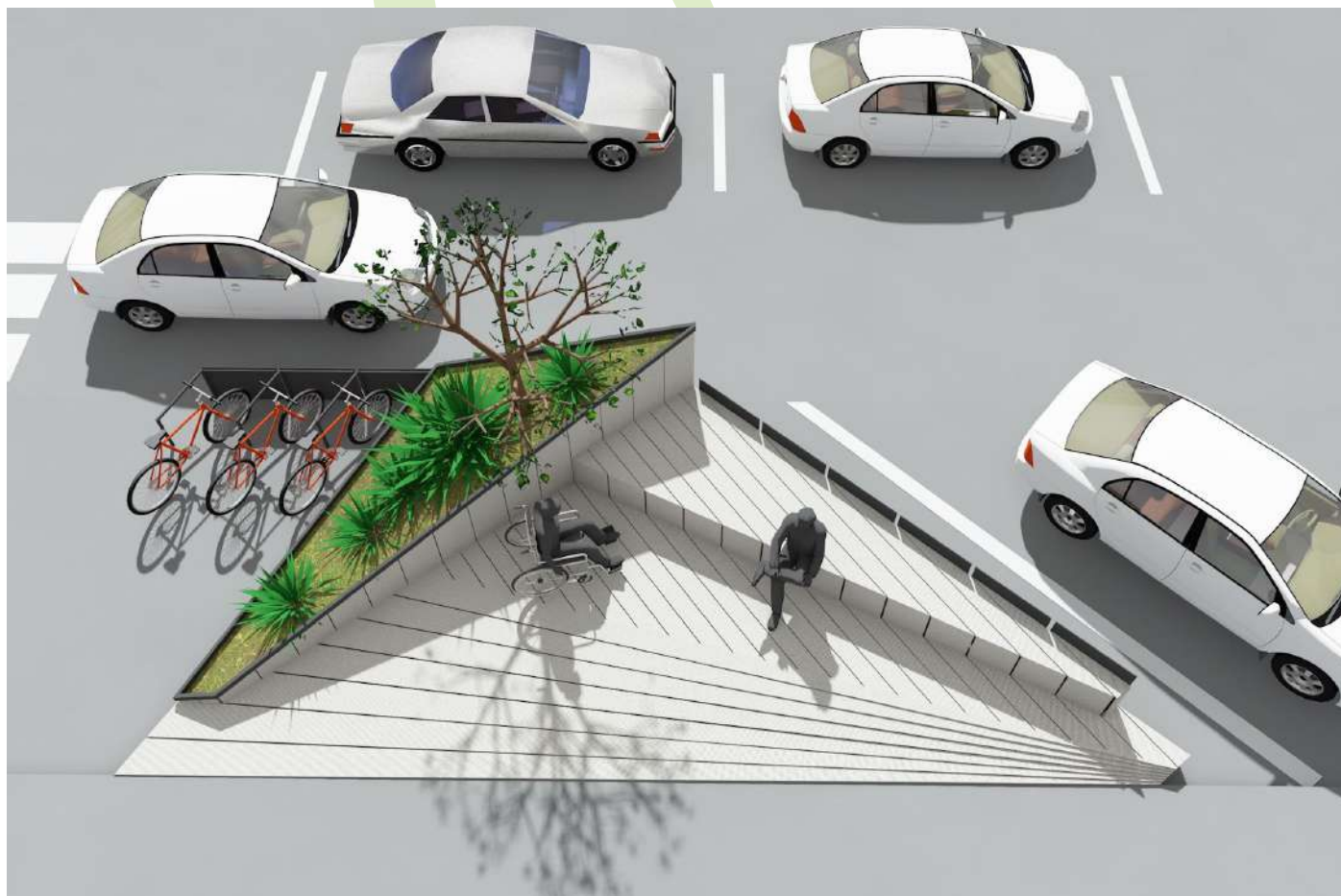
Odjel gradske uprave za kulturu

vlasta.linic@rijeka.hr

Poreč Living Streets – Porečke žive ulice

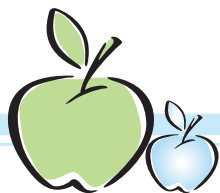
Energetski i klimatski ciljevi Europske unije iz godine u godinu sve su ambiciozniji. Paket Europske unije za energiju i klimu za period do 2020. godine obuhvaćao je tzv. 20-20-20 ciljeve koji su se odnosili na postizanje 20%-tnog smanjenja emisija CO₂ (u odnosu na vrijednosti iz 1990. godine), povećanje udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije u sveukupno proizvedenoj energiji na 20% te povećanje energetske učinkovitosti za 20%. Isti taj paket u periodu do 2030. godine obuhvaća ciljeve koji se tiču 40%-tnog smanjenja emisija CO₂, povećanja udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije u sveukupno proizvedenoj energiji na 32% te povećanja

energetske učinkovitosti za 32,5%, dok je 2050. godina u kojoj bi Europska unija trebala postati klimatski neutralna.

Uloga je gradova u klimatskim promjenama velika. U gradovima živi oko 54% globalne populacije te troši oko 70% energije i proizvodi oko 75% emisija stakleničkih plinova (izvor: IPCC_panel on Climate Change). Ti su podatci podložni rastu s obzirom da i gradovi, pogotovo u zemljama u razvoju, neprestano rastu. Računa se da će do 2050. do 68% globalne populacije živjeti u urbanim sredinama, što znači da će i potrošnja resursa u tim sredinama također rasti. Ipak, osim što gradovi predstavljaju ogromnu potrošnju resursa, oni su također i veoma održiv

izum. Ljudi žive i rade u blizini što omogućava održivu mobilnost, kraće putovanje od kuće do radnog mjesta, manje domove s manjom potrošnjom električne energije. Stoga su urbane sredine, ukoliko im je gustoća naseljenosti pravilno raspoređena, održivije od suburbanih naselja. Gradovi imaju ključnu ulogu u postupcima ublažavanja i prilagodbe klimatskim promjenama, i svi se novi projekti koji uključuju razvoj gradova, moraju time voditi.

Posljednjih nekoliko desetljeća zbog sve većih globalnih pritisaka, kao što su urbanizacija, porast broja stanovnika te klimatske promjene, sve više pažnje pridaje se održivom razvoju, a posebno njegovom multidisciplinarnom pristupu.

Danas na cestama diljem svijeta ima gotovo 800 milijuna vozila, a ta brojka mogla bi se udvostručiti do 2030. godine.

Grad Poreč – Parenzo smješten je na zapadnoj obali Istarskog poluotoka. Zauzima 111,22 km² kopnene te 297,84 km² morske površine. Prema popisu iz 2011. godine imao je 16.696 stanovnika i bio drugi grad po veličini u Istarskoj županiji. To je grad pozitivnih demografskih kretanja, čije područje bilježi trend kontinuiranog useljavanja, s iznimno niskom stopom nezaposlenosti te grad iznadprosječne infrastrukturne opremljenosti i komunalne uređenosti. Ujedno, Poreč – Parenzo je turistička top destinacija u kojoj se ostvaruje 10% sveukupnog hrvatskog turizma. Unatoč svemu tome, to je grad koji je na svom području u proteklom šestgodišnjem razdoblju uspio ostvariti gotovo 4% smanjenja sveukupnih emisija CO₂.

Kao energetske i klimatske izrazito osviješten grad, Poreč – Parenzo je još 2012. godine postao potpisnikom

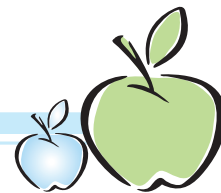
Sporazuma gradonačelnika, vodeće europske inicijative usmjerene ka ublažavanju klimatskih promjena, a 2016. godine jedan od prvih šest gradova u Republici Hrvatskoj, potpisnikom Novog integriranog sporazuma gradonačelnika za klimu i energiju. Slijedom obveza, koje je kao potpisnik tih Sporazuma preuzeo, Poreč – Parenzo je izradio čitav niz strateških dokumenata, konkretno Akcijski plan energetske održivosti razvoja Grada Poreča – Parenzo za period do

2020. godine, reviziju Akcijskog plana energetske održivosti razvoja Grada Poreča – Parenzo za period do 2030. godine, Procjenu ranjivosti i rizika sektora od posebnog značaja za područje Grada Poreča – Parenzo na utjecaj klimatskih promjena, te Strategiju prilagodbe klimatskim promjenama Grada Poreča – Parenzo za period do 2030. godine.

Sukladno podacima iz Akcijskog plana energetske održivosti razvoja Grada Poreča – Parenzo (SEAP), odnosno iz Akcijskog plana energetske i klimatske održivosti razvoja Grada Poreča – Parenzo za period do 2030. godine (SECAP), u ukupnoj potrošnji energije (2017. godina) sektor prometa sudjeluje s 46,61%, odnosno odgovoran je za 58,87% ili više od polovine sveukupnih emisija CO₂ na području Grada Poreča – Parenzo. Održiva mobilnost ovime postaje jednom od ključnih tema održivih politika.

Kako bi postigao željene ciljeve u postizanju ciljeva europske energetske politike, u sektoru prometa i održive mobilnosti Grad Poreč – Parenzo u suradnji s Terra Hub, Zagreb, udrugom Zona za poboljšanje kvalitete življenja, te gradskim poduzećem Parentium d.o.o. provodi projekt pod nazivom *Poreč Living streets*. Ukupan budžet iznosi 22.100,00 EUR dok su Gradu Poreču – Parenzo za provedbu projekta odobrena bespovratna sredstva u iznosu od 20.000,00 EUR, odnosno stopa sufinanciranja u iznosu nešto većem od 90%. Inicijalno je predviđeno

trajanje projekta dvanaest mjeseci, od rujna 2020. do rujna 2021. godine, no iz razloga epidemiološke situacije, provedba projektnih aktivnosti prilagodit će se općim uvjetima i mogućnostima.

Kroz projekt se želi, u suradnji s građanima, sustavnim i dugoročnim mikro transformacijama gradskih ulica i prostora koji su često zagušeni prometom i automobilima, pogotovo za ljetnih mjeseci, ukazati na važnost javnog prostora u urbanim sredinama te poticati smanjenje upotrebe osobnih vozila, čime će se direktno utjecati, kako na smanjenje negativnih utjecaja po zdravlje ljudi, tako i na smanjenje emisije, kako stakleničkih, tako i ostalih plinova, što će imati značajan utjecaj na povećanje kvalitete života u našem gradu.

I upravo tu se rodila ideja o postavljanju prvog parkleta. *Parklet* (engl. *Park + let*) prema definiciji označava improviziranu zelenu površinu koja se s pločnika proširuje na kolnik te tako zauzima nekoliko parkirališnih mjesta i stvara više prostora za ljude. Upravo u gradskim četvrtima u kojima su široke zelene površine prije iznimka nego pravilo, parkleti ispunjavaju važnu funkciju: osim što pozivaju na druženje, predstavljaju i javni prostor dostupan svima.

Dok su parkleti sve više uobičajena pojava, kako u europskim, tako i u gradovima diljem svijeta, Grad Poreč – Parenzo, kao prvi grad na području Republike Hrvatske, u urbane gradske prostore uvodi koncept parkleta te ih na taj način oplemenjuje i vraća im prvobitnu namjenu, a to je služenje građanima. Oni potiču transformaciju ulica i prostora koji su uglavnom uzurpirani i zagušeni prometom i automobilima, a sve kako bi se ukazalo na važnost javnog prostora u urbanim sredinama.

Mišljenja smo da malim intervencijama u urbanom prostoru, možemo ohrabriti građane na participaciju te dobiti novi gradski *dnevni boravak* i na taj način potaknuti građane na druženje, komunikaciju i izraz mišljenja o načinima za poboljšanje kvalitete života u gradu.

Na kraju možemo zaključiti da su gradske ulice i trгови mnogo više od prostora koji služi mobilnosti, odnosno sredstva kojima se služimo kako bi došli od jedne do druge točke u gradu. Prijeka je potreba *aktivirati* ih, facilitirati pristup za pješake i bicikliste te provesti programe koji potiču participativno djelovanje građana. Gradske ulice su prvenstveno javni prostori koji mogu i moraju obogatiti socijalno, društveno i gospodarsko tkivo zajednice te vrlo moćan alat kako u edukaciji, tako i u postizanju ciljeva europske energetske politike. Gradovi imaju ključnu ulogu u postupcima ublažavanja i prilagodbe klimatskim promjenama, i svi se novi projekti koji uključuju razvoj gradova, moraju time voditi.

Isključivo sustavna i ustrajna edukacija može rezultirati promjenama u percepciji građana te promjenama u ustaljenim obrascima ponašanja. Održiva urbana mobilnost ovime postaje jednom od ključnih tema održivih politika.

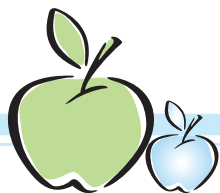
Ukoliko možete promijeniti ulicu, možete promijeniti svijet / If you can change the street, you can change the world (Janette Sadik-Khan)

Gordana Lalić, mag.ing.str.

Grad Poreč – Parenzo

Parentium d.o.o.

gordana.lalic@porec.hr

Osobe s invaliditetom i ravnopravan život u zajednici

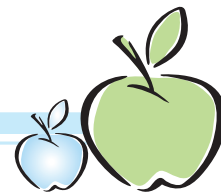
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nezavisna je državna institucija čija je osnovna uloga zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom, na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona. Donošenjem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07) Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom započeo je s radom 1. srpnja 2008. godine. Institucija pravobranitelja obavlja tri funkcije u društvu, razmatra pritužbe s aspekta kršenja nacionalnog zakonodavstva – tada djeluje kao klasična pravobraniteljska (*ombudsman*) institucija, razmatra kršenja međunarodnih konvencija – tada djeluje kao institucija za ljudska prava i razmatra slučajeve i sprječava pojave diskriminacije – tada djeluje kao tijelo za jednakost.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) u Republici Hrvatskoj u 2021. godini živi više od 500.000 osoba s invaliditetom što čini oko 12% ukupnog stanovništva. U to su uključene sve osobe s invaliditetom o kojima se vodi evidencija u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom (osobe svih vrsta oštećenja i invaliditeta, djeca s teškoćama u razvoju i hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata), a takvim se udjelom u ukupnom stanovništvu Republika Hrvatska bitno ne razlikuje od ostalih država članica Europske unije.

Zanimljivo je da u hrvatskom zakonodavstvu ne postoji jedinstvena definicija invaliditeta, nego se primjenjuje više različitih definicija koje se odnose na invaliditet i na osobe s invaliditetom, ovisno o sustavu u kojem se određena prava ostvaruju (na primjer,

zdravstvenom, mirovinskom, obrazovnom...), zbog čega postoji dvanaest različitih dokumenata kao dokaz o invaliditetu. Sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, kao najvažnijem međunarodno pravnom dokumentu kojeg je Republika Hrvatska potpisala i ratificirala još 2007. godine (Narodne novine-Međunarodni ugovori, broj 06/07, 03/08 i 05/08), osobe s invaliditetom su sve one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

U javnom i medijskom prostoru vrlo se često za osobe s invaliditetom koriste neprimjereni i zastarjeli termini (kao

npr. invalid/invalidi, invalidne osobe, hendikepirani itd.), a neodgovarajuće termine i danas pronalazimo u brojnim zakonskim i podzakonskim propisima u kojima terminologija još uvijek nije usklađena s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Praksa pokazuje da već nepravilnim oslovljavanjem (pre)često započinje diskriminacija i diskriminacijsko postupanje prema društvenim skupinama koje su po nečemu drugačije od drugih. Za odrasle osobe s invaliditetom (od 18 godina) u Republici Hrvatskoj je prihvaćen termin osoba s invaliditetom, dok je za djecu (do 18 godina) prihvaćen termin djeteta s teškoćama u razvoju.

Stanovanje

Preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u život zajednice na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima je pristupačnost, a taj pojam obuhvaća pristupačnost fizičkog okoliša, prijevoza, informacija i komunikacija, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave te ostalih sadržaja i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti. Za ravnopravan i kvalitetan život osoba s invaliditetom i njihovih obitelji u zajednici, od velikog su značaja pristupačnost stanovanja i mobilnosti.

Stanovanje uz pristupačnost i mobilnost predstavlja osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Nemogućnost da osoba smanjene pokretljivosti ili ona koja se kreće uz pomoć kolica ili drugog ortopedskog pomagala, uđe u stambeni objekt, javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili da uz pomoć dizala dođe do sadržaja koji su na višim etažama, samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti onemogućuju nesmetano kretanje, pristup mjestu stanovanja, izlazak iz vlastitog doma, pristup zdravstvenim uslugama ili obavljanje

poslova svakodnevnog življenja. Nemogućnost ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje jedno je od područja u kojima se godišnje Pravobranitelju za osobe s invaliditetom pritužuje veliki broj osoba s invaliditetom, njihovih obitelji, ali sve češće i drugi osviješteni građani. Brojni primjeri iz prakse ukazuju kako je nedvojbeno potrebno nastaviti značajno više raditi na podizanju opće razine svijesti i osvješćivanju empatije društva s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, a u koje se opravdano svrstavaju osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom i njihove obitelji i dalje se u svakodnevnicu suočavaju sa siromaštvom jer nemaju sredstava za pokrivanje iznimno visokih troškova koje kao posljedice uzrokuju invaliditet. U posebno teškoj životnoj situaciji su osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi koje žive same kao jedini članovi svojih kućanstva.

U većini su slučajeva razlozi nepristupačnosti stanovanja nepostojanje dizala u višeetažnim stambenim građevinama starijeg datuma izgradnje, ali i nerazumijevanje susjeda i/ili predstavnika suvlasnika za potrebe osiguravanja pristupačnosti pojedinih zajedničkih dijelova nekretnine, pa čak i kada se pristupačnost može osigurati postavljanjem rukohvata ili izvođenjem ulaznih rampi. Svijest susjeda bitno utječe na brzinu planiranja i uopće

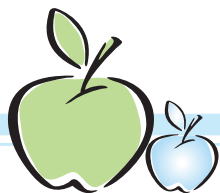
na mogućnosti realiziranja potrebnih prilagodbi vezano za stanovanje i pristupačnost mjestu stanovanja.

Mobilnost i pristupačnost prijevoza

Poboljšanje mobilnosti osoba s invaliditetom obuhvaća i neke jednostavne zahvate u okolini, kao što je to na primjer spuštanje nogostupa (jer je negdje (pre)često samo jedna stepenica (pre)velika prepreka za samostalni pristup), uvođenje zvučne semaforске regulacije, niskopodni autobusi i tramvaji, izvođenje pristupnih rampi, osiguravanje pristupačnih sanitarnih čvorova, izvođenje pristupačnog ulaza za osobe s invaliditetom u kulturnim i sportskim prostorima i još puno toga.

Dostupnost javnog prijevoza za osobe s invaliditetom različito je organizirana i uvjetovana financijskim mogućnostima i raspoloživim kapacitetima pojedine jedinice lokalne (gradova i općina), odnosno područne (regionalne) samouprave (županija). U mnogim je životnim sredinama u Republici Hrvatskoj pristupačan prijevoz organiziran i u značajno mjeri ovisi o udrugama i projektima koji se od 2013. godine i pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji često financiraju iz fondova Europske unije. S obzirom na obveze preuzete pristupanjem Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, javni pristupačni

prijevoz izveden u skladu s načelima univerzalnog dizajna, premalo je zastupljen i još uvijek mobilnost osoba s invaliditetom u najvećoj mjeri ovisi o njima samima i mogućnostima ljudi s kojima žive, obitelji i prijateljima.

Brojni primjeri ukazuju kako razumijevanje donositelja odluka o važnosti pristupačnog prijevoza u velikoj mjeri ovisi o njihovom osobnom iskustvu. Tako će na primjer gradonačelnik koji u svojoj obitelji

ili krugu prijatelja ima nekoga tko je osoba s invaliditetom, biti izuzetno osviješten o važnosti osiguravanja mobilnosti i pristupačnog prijevoza.

Zaključna razmatranja

Može se zaključiti da u Republici Hrvatskoj sve snažnije djeluje socijalni model pristupa osobama s invaliditetom te da su ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda

preuzete obveze stvaranja uvjeta koji će osobama s invaliditetom omogućiti neovisno življenje. Pristupačnost je jedan od osnovnih predujeta za provođenje svih aktivnosti punopravnog uključivanja osoba s invaliditetom u zajednicu. Međutim, pristupačnost se ne odnosi samo na onu fizičku, nego i na također važnu i potrebnu komunikacijsku i informacijsku pristupačnost.

Svi članovi zajednica u kojima žive, mogu i trebaju zajedničkim naporima osigurati pristupačnost okruženja, građevina, javnih površina, sredstava prijevoza, usluga, komunikacija, kao i ostalog. Ne smijemo dopustiti da je život osoba s invaliditetom negdje pokraj nas, nego trebamo uznaostojati osigurati njihov život s nama. Koliko je neka naša sredina pristupačna osobama s invaliditetom, pokazat će jednostavno empirijsko testiranje: koliko osobe s invaliditetom susrećemo na ulici, u trgovini, autobusu, knjižnici, sportskoj dvorani, stadionu. Njihova je prisutnost u svakodnevnim situacijama najbolji pokazatelj aktivnosti i sadržajnosti njihovog načina suživota u zajednici.

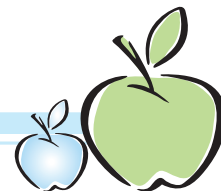
Darijo Jurišić, mag. iur., univ.

spec. admin. publ.

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

darijo.jurisc@posi.hr

Promocija nacionalnog projekta *Živjeti zdravo*

Hrvatski zavod za javno zdravstvo, kao krovna javnozdravstvena ustanova, u suradnji s mrežom županijskih zavoda za javno zdravstvo, provodi Nacionalni program promicanja zdravlja *Živjeti zdravo*, koji je sufinanciran bespovratnim sredstvima Europskog socijalnog fonda (ESF) u iznosu 30.373.2999,36 kuna i traje od 2016. do 2022. godine.

Cilj je projekta *Živjeti zdravo* unapređenje zdravlja populacije putem smanjenja negativnog učinka bihevioralnih, biomedicinskih i sociomedicinskih rizičnih čimbenika te kreiranje okruženja u kojem je svim osobama u Republici Hrvatskoj omogućena najviša razina zdravlja i kvalitete života. Provedbom projekta želi se senzibilizirati i educirati građane o potrebi očuvanja zdravlja i usvajanja zdravih životnih navika, čime se može doprinijeti smanjenju obolijevanja od kroničnih nezaraznih bolesti koje su uzrok

više od tri četvrtina smrti u RH. Projekt *Živjeti zdravo* sastoji se od pet elemenata: *Zdravstveno obrazovanje*, *Zdravlje i tjelesna aktivnost*, *Zdravlje i prehrana*, *Zdravlje i radno mjesto* i *Zdravlje i okoliš*.

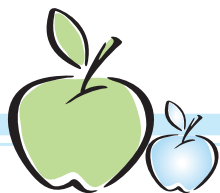
Grad Zagreb i Hrvatski zavod za javno zdravstvo definirali su zajednički cilj projekta - unapređenje zdravlja populacije kroz stvaranje okruženja u kojem je svim osobama u gradu omogućeno provođenje aktivnih i zdravih stilova života. Temeljem navedenog, u Zagrebu je uređena hodačka staza u Parku Vjekoslava Majera, park u Ulici Božidara Magovca (zapadno od Mamutice) te Zaprudski otok. Svečana promocija projekta održana je u ponedjeljak, 10. svibnja 2021. čime je obilježen i Svjetski dan kretanja. Tom je prilikom Hrvatski zavod za javno zdravstvo organizirao aktivnosti *Hodanjem do zdravlja* i *Volonteri u parku*, istodobno u svim županijama na nacionalnoj razini.

Aktivnosti se organiziraju na lokalnoj razini i redovito provode unutar parkova, s ciljem aktivnog provođenja slobodnog vremena djece i obitelji, poticanja socijalne integracije djece s teškoćama u razvoju, osnaživanja međugeneracijske solidarnosti i očuvanja okoliša. Kako bi se dodatno motiviralo obitelji s djecom na provođenje slobodnog vremena vani na otvorenom u svako doba, formiran je i postavljen u park i na hodačku stazu set opreme koji potiče na kretanje i socijalizaciju te djeluje kao poticajni okolišni čimbenik za rano usvajanje zdravih stilova života. Zajedničkom inicijativom, cilj je potaknuli građane da se aktivno uključe u aktivnosti kretanja i *više ulažu u očuvanje vlastitog zdravlja*, kao i zdravlja svoje obitelji i zajednice općenito.

Jasna Tucak

Gradski ured za zdravstvo, Grad Zagreb

jasna.tucak@zagreb.hr

Integracija socijalnih usluga

O konceptu *integracije socijalnih usluga* javna rasprava uglavnom se vodi kada se dogodi neka kriza (smrt, stradanje, povreda određenih vrijednosti povezanih s ranjivim društvenim skupinama i sl.) i kada se traže uzroci pojave te krize. Gotovo poslovično, završetak krize popraćen je *snažnim porukama* kako je potrebno logičnije povezati sustave socijalne skrbi, zapošljavanja, zdravstva, obrazovanja, čime bi se izbjegle sve buduće krize koje mogu narušiti javni moral, zdravlje i život pojedinaca ili obitelji. I tako sve do sljedeće krize, u krug, bez jasnih naznaka tko vodi i kako će izgledati ta integracija socijalnih usluga.

Trenutno u Hrvatskoj dominiraju dva oblika integracija, multidisciplinarni timovi profesionalaca (različiti timovi usmjereni npr. prevenciji nasilja u obitelji, prevenciji neprihvatljiva ponašanja djece i mladih, zaštiti osoba s duševnim smetnjama, zaštiti djece i mladih od konzumacije cigareta, alkohola i droga i sl.) te *ad hoc*, ograničena, reaktivna suradnja kao odgovor na krize ili ostale pritiske koji dolaze izvan socijalnih službi. No, što bi zapravo značila *integracija socijalnih usluga* i zašto bi ona trebala biti od interesa, ne samo za stručnu zajednicu, nego i za onu širu, opću i političku koja drži konce upravljanja i financiranja pojedinih sustava.

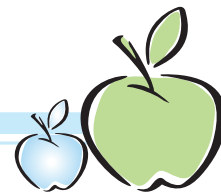
Za odgovor na ovo pitanje moramo se vratiti desetak godina u prošlost kada je profesor sa Sveučilišta u Kentu Brian Munday napisao (a udruga Pragma prevela i promovirala u Hrvatskoj) knjigu *Integrirane socijalne usluge u Europi* (*Integrated social services in Europe*)

čiji je krajnji cilj omogućiti korisnicima *usluga dostupnost* različitih usluga koje im se pružaju u lokalnoj zajednici, a donositeljima stručnih i političkih odluka olakšati opravdanost ulaganja u projekte utemeljene na radu u zajednici. U knjizi se ističe kako formalna objava nekog socijalnog prava istovremeno ne jamči njegovu učinkovitu primjenu u praksi zbog niza prepreka na koje Vijeće Europe (2002.) upozorava - od nepreciznog definiranja prava i mjera njihove primjene, neadekvatnog nadzora i primjene socijalnih prava, nedostatnih resursa za realizaciju socijalnih prava, problema vezanih uz upravljanje i procedure, informiranje i komunikaciju, prepreka psihološke i socijalno-kulturne prirode pa sve do nedostatne pažnje ranjivim skupinama i zapostavljenim područjima. Sve navedene prepreke moguće je primijetiti i u hrvatskom socijalnom prostoru, bilo da je riječ o međusobnoj neusklađenosti različitih pružatelja usluga, bilo prebacivanju odgovornosti između različitih sustava zbog nejasno određenih pravila postupanja.

Autori (Puljiz, Munday, 2011.) ističu kako se pri integraciji socijalnih usluga polazi od toga da poteškoće koje se javljaju u pristupu jednom socijalnom pravu, u pravilu utječu na pristup drugim socijalnim pravima, a to povećava rizik od višestrukog isključenja korisnika iz socijalne sredine i društva u cjelini. Integracija socijalnih usluga podrazumijeva uklanjanje, prije svega, administrativnih granica među pojedinim socijalnim službama, što one-mogućava pojedincu i obiteljima korištenje pojedinih usluga. Tako u prvi plan dolazi cjelovita koncepcija socijalne intervencije.

Osobne socijalne usluge obično se pružaju pojedincima vezano uz njihove specifične potrebe i okolnosti, nasuprot standardiziranim uslugama koje se pružaju ljudima kao članovima kategorija. U tipične korisnike osobnih socijalnih usluga ubrajaju se starije osobe i njihovi skrbnici, djeca i obitelji, kao i osobe s invaliditetom, a usluge se pružaju na različitim mjestima: kod kuće, u dječjim vrtićima i u različitim socijalnim, zdravstvenim i obrazovnim ustanovama, od različitih pružatelja: države, privatnog sektora te organizacija civilnoga društva. Integraciji socijalnih usluga opiru se *stare* profesionalne kulture zbog specifičnosti pojedinih službi, različitosti izvora i visine financiranja, kao i hijerarhijske strukture te organizacijske kompleksnosti pojedinih službi.

Integracija socijalnih usluga postaje predmet zanimanja korisnika socijalnih usluga zbog problema s kojima se suočavaju uslijed nekoordiniranosti usluga koje primaju iz različitih izvora. Tako jedan korisnik socijalnih usluga udruge Pragma izjavljuje: „*Bio sam izoliran i diskriminiran od svojih vršnjaka u razredu zbog svog porijekla. Ne bih komunicirao ni s kim, a oni su me neprestano zadirkivali. Kad bih dolazio u školu, micali bi se od mene, psovali bi me, sjedio sam sam u klupi čitavu godinu. Na Facebooku su mi prijetili da neću izaći iz škole (nakon što sam stručnjaku u školi rekao za njihovo ponašanje). Bojao sam se ići u školu. Lagao sam svojim roditeljima da idem u školu, a šetao bih gradom. U školi me nitko nije pitao što se događa, zašto ne dolazim u školu, vjerovali bi mi da sam bio bolestan, nisu kontaktirali ni moje*

roditelje. Na kraju sam došao do toga da pomišljam dići ruku na sebe, čak sam odredio datum kada sam htio izvršiti ono najgore... Nitko me nije prihvaćao i razmišljao sam zašto bih živio ako sam takav problem drugima. Roditelji su jedini razlog da to nisam učinio. Razmišljao sam kako bi oni bili tužni da se ubijem, a i kako bi to objasnili mlađoj braći. Najstariji brat ubio se jer su ga maltretirali... Mislim, svatko će doživjeti maltretiranje u životu. Istodobno, i na praksi sam imao loše iskustvo. Ondje nisam učio o samom zanatu, već sam morao samo čistiti i na kraju me mentor fizički napao jer sam u jednom trenutku to odbio učiniti. Pitao sam se što ću raditi poslije srednje škole ako ne naučim svoj zanat. Bit ću na teret roditeljima, društvu... To je bio prijelomni trenutak u kojem sam odlučio potražiti pomoć. Najprije sam razgovarao s pedagogom i roditeljima i zajedno smo odlučili da se uključim u savjetovništvo za mlade... Danas volim svoju struku, imam viziju onoga što bih volio raditi u budućnosti. Sada imam i prijatelje koji me prihvaćaju bez obzira na moje porijeklo. Znam da ima puno mojih vršnjaka, tinejdžera, koji imaju slične probleme, ali to skrivaju. Želim potaknuti svoje vršnjake da se ne srame, da se ne boje. Neka potraže pomoć!”

Zanimljivo je da se u knjizi *Integrirane socijalne usluge u Europi* kao moguća prepreka integraciji spominje odnos između liječnika i socijalnih radnika, u kojem liječnici imaju višu statusnu poziciju

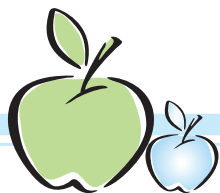
i određenu nadmoć u zajedničkim programima zbog čega je otežana integracija s drugim sustavima. Cilj integracije se može postaviti na dva načina. Jedan je da se sve službe povežu u jednu službu pa se tako kreira jedinstveni šalter usluga u kojem se ujedinjuje misija, kultura, upravljanje, proračun, smještaj, administracija i dokumentacija zajedničke službe, a s druge strane, može se postupiti tako da se korisnici usluga vode od jedne do druge službe. Tada su na djelu *integrirani centri, mostovi platforme usluga*. Kao prepreka integraciji socijalnih usluga može se javiti nedostatak financijskih sredstava, kompleksnost pojedinih sustava, manjak odgovornosti osoblja, problemi vezani uz raspoloživost i kvalitetu ljudskih resursa, rivalstvo među profesijama, kao i opasnost da integracija socijalnih usluga postane sama sebi cilj. Moguće je integraciju usluga shvatiti i kao ljestvicu, a ne kao konačan cilj jer postoje brojni pristupi u povezivanju usluga kroz koordinaciju usluga, suradnju, partnerstva, međustrukovni/interdisciplinarni ili zajednički rad.

U *Smjernicama politika za oblikovanje i implementaciju integriranih modela socijalnih usluga* (Munday, 2011.) ističe se osam modela koji su uočeni u različitim europskim zemljama, poput integracije na različitim razinama u kojem se socijalne usluge mogu integrirati s jednom ili više važnijih usluga na makro (nacionalnoj), srednjoj (regionalnoj) ili mikro (lokalnoj) razini. Zatim strukturna integracija koja uključuje spajanje osoblja i resursa iz

različitih službi u novu organizaciju s jedinstvenom, zajedničkom strukturom koji je težak i skup pristup integraciji. Moguća je i suradnja s procesom u središtu koja potiče bliskiju suradnju između profesionalaca: interdisciplinarni rad koji je orijentiran na proces, a uključuje osoblje iz dviju ili više struka koje funkcionira kao multidisciplinarni tim, na primjer u centrima za mentalno zdravlje u zajednici. Drugi oblici su partnerstva u kojem su uslužne organizacije i njihovi stručnjaci sporazumni sudjelovati u specifičnim i ad hoc odnosima temeljenima na suradnji. Zadnja dva su *uredi-sve-na-jednom-mjestu* ili centri u kojima se mogu dobiti sve usluge, koji omogućavaju korisnicima da u jednoj zgradi imaju pristup različitim uslugama koje su ranije bile smještene u međusobno udaljenim centrima. Model *upravljanje slučajevima*, u kojem je naglasak na individualnim potrebama korisnika koji zahtijeva blizak rad npr. socijalnih radnika i medicinskog osoblja, primjeren je za integraciju usluga pri npr. dugotrajnoj skrbi starijih osoba.

Nedjeljko Marković,
dipl. socijalni radnik
predsjednik Pragme
pragma@udruga-pragma.hr

Participacija građana u procesu urbane regeneracije – sociološka perspektiva

Trajna veza između društava i okoliša jedan je od postulata sociologije kojim se naglašava da se vrijednosti, a zatim i norme nekog društva, prenose i na okoliš u procesima njegovog konstituiranja (Parsons, 1991.). Urbani okoliš, kao izrazito kompleksan socio-prostorni fenomen, a osobito suvremeni gradovi, transformiraju se i regeneriraju u okviru društvenog konteksta, vrijednosnog konteksta i specifičnih izazova karakterističnih za društvo koje možemo nazvati postindustrijskim i postmodernim.

U najširem smislu, koncept postindustrijskog društva, kako ga definira Bell (1973.), referira se na promjene u modelu industrijskog društva, u razvijenim zemljama tzv. zapadne civilizacije koje sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća počinju transformirati ta društva i njihova urbanizirana područja, prije svega velike gradove. U ekonomskom pogledu, korijeni tih sveobuhvatnih promjena naslanjaju se na informacijsko-komunikacijske promjene i s njima povezane nove načine organizacije rada. U socijalnom i kulturnom pogledu dolazi do jačanja brojnih društvenih pokreta (ekološki, feministički i drugi) čiji je cilj afirmacija novih vrijednosti održivog razvoja. Koncept održivog razvoja oblikovao se kroz više smjerova i modela da bi se u konačnici, na razini Komisije za okoliš i razvoj UN-a (1987.), definirao kao razvoj koji može zadovoljiti potrebe stanovništva, ne ugrožavajući pri tome izgled budućih generacija. Stavljajući u prvi plan međugeneracijsku solidarnost, ovom se definicijom snažno naglašava društveni aspekt cijelog koncepta pa će društvena odgovornost postati ključ

za njegovu uspješnu implementaciju. Pri tome, koncept uključuje i posebno razvija ideje ekološke, ekonomske, socijalne i kulturne održivosti, koje puninu svog ostvarenja postižu samo u međudjelovanju i sinergiji.

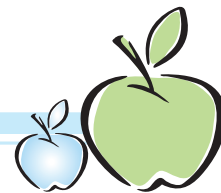
Suvremena urbana društva karakteriziraju brojni izazovi i tendencije pri čemu se, zbog utjecaja novih informacijskih tehnologija mijenja poimanje prostora i vremena te način života u suvremenom urbaniziranom svijetu (Čaldarović, 2011.). Urbani život odvija se kroz niz proturječnosti, kao što su globalno-lokalno, javno-privatno, konzumerizam-siromaštvo, socijalna uključenost-socijalna isključenost i druga pitanja koja se nastoje uravnotežiti kroz primjenu koncepta održivog razvoja, prije svega njegove komponente - *socijalne održivosti*.

Socijalno održiva zajednica najopćenitije se definira kao pravedna, raznovrsna, povezana i demokratska i važna je dimenzija kvalitete života (Mišetić, Miletić i Ursić, 2012.). Koncept socijalne održivosti za lokalnu zajednicu podrazumijeva i mogućnost učenja i usavršavanja, a jedna je od glavnih aktivnosti implementacija participativnog procesa kako bi se omogućila dobra informiranost građana kao preduvjet za sudjelovanje u donošenju odluka.

Participaciju se općenito može definirati kao sudjelovanje građana u procesima odlučivanja i u aktivnostima na svim područjima društvenog života. Riječ je o procesu čiji je cilj demokratizacija odlučivanja, ali i prevencija socijalnog konflikta koji može nastati zbog različitih i često suprotstavljenih aspiracija građana povezanih s urbanim razvojem

koje je potrebno pažljivo koordinirati (Baker, Coaffee i Sherriff, 2007.). Premda je danas pojam participacija postao nezaobilazan dio općeprihvaćenog stručnog i javnog diskursa, njegovu afirmaciju možemo pratiti usporedno s razvojem novih modela planiranja koji se temelje na Habermasovoj teoriji *komunikacijskog djelovanja* u kojoj se građanska javnost opisuje kao skup *zainteresiranih aktera*, a društvo kao *komunikacijska zajednica* u kojoj se odluke donose interdisciplinarno, kroz komunikaciju, pregovaranje, interakciju (referenca). Ovo promišljanje postaje osnova kolaborativnog planiranja koje se usmjerava na promišljanje o modelima demokratskog upravljanja, kontroli urbanog i regionalnog okoliša i razvijanju mehanizama planiranja koji neće biti nametnuti *odozgo*. Pitanja koja se uključuju kroz tzv. *bottom-up* modele afirmiraju lokalnu zajednicu na način na koji Harvey (1990.) opisuje ideju urbanog dizajna *kojemu je karakteristika osjetljivost na lokalnu tradiciju i povijest, specifičnost želja, potreba, mašte, a u fizičkom smislu rezultat su visokopersonalizirani prostori grada i eklektizam arhitektonskih stilova*

(Mišetić, Miletić i Ursić, 2012.). Stoga u prvi plan dolaze teme kao što su uloga lokalne zajednice, socijalna uključenost/isključenost, participacija, povjerenje i socijalne mreže, položaj posebnih društvenih skupina, pluralizam identiteta i njihovo međusobno povezivanje, odnos *urbane memorije* i postmoderne resemantizacije urbanog okoliša, uloga javnog prostora u socijalnom životu grada i dr. Participaciju tako razumijevamo kao dio cjelovitog pogleda na urbani razvoj koji uključuje sve navedene elemente u njihovoj međuovisnosti.

No, kako stojimo s primjenom participativnog procesa u praksama svakodnevnog života u Hrvatskoj? Za ilustraciju mogu poslužiti rezultati triju istraživanja objavljenih u publikacijama *Pilarov barometar hrvatskog društva*, 2008. (n=4000), *Vitalni gradovi*, 2012. (n=241) i *Pilarov barometar hrvatskog društva*, 2014. (n=1000).

U rezultatima koje donose oba Pilarova barometra (2008. i 2014.) na reprezentativnom uzorku građana, pokazalo se da oko 1/4 hrvatskih građana aktivno (redovito ili povremeno) sudjeluje u aktivnostima važnim za lokalnu zajednicu. Knjiga *Vitalni gradovi: pogled iz perspektive stručnjaka u*

gradskim upravama, donosi rezultate istraživanja provedenog među stručnjacima, profesionalcima koji su zaposleni u gradskim upravama i pokazuje da se 47% ispitanika susrelo s otporom lokalne zajednice kada je riječ o provedbi različitih projekata, a manje od polovice ih je zadovoljno kvalitetom dijaloga između lokalne uprave i građana.

Navedena istraživanja sugeriraju da je prisutan raskorak između *poželjnog* i *stvarnog* utjecaja pojedinih socijalnih aktera pa premda bi, po mišljenju ispitanika, bilo poželjno da najveći utjecaj imaju stručnjaci i građani, u praksama svakodnevice najveći utjecaj imaju političari i gradsko poglavarstvo. Način na koji se planiraju i ostvaruju urbane transformacije u Hrvatskoj danas, jednim dijelom je u raskoraku s onim što bi bilo *dobro* i *poželjno* planiranje, o čemu svjedoči i visok udio ispitanika koji se susreo s otporom javnosti prema nekim gradskim projektima. Stoga, rezultati upućuju na potrebu da se u budućnosti jače afirmira koncept socijalno održivog upravljanja razvojem koji se oslanja na participaciju javnosti i jačanje lokalnih demokracija.

Kakva je uloga grada u društvu i što od njega očekujemo danas, stara su

pitanja na koje odgovore dobivamo kroz nove teorijske koncepte kojima se opisuju kvaliteta života, održivost ili prikladnost za život (eng. quality of life, sustainability, liveability). Kriteriji održivog grada ili grada prikladnog za život ljudi na početku 21. stoljeća, slaže se većina autora, temelje se na zdravom okolišu, socijalnoj i kulturnoj održivosti, efikasnoj infrastrukturi, dobroj komunikaciji i dijalogu svih dionika u procesima donošenja važnih upravljačkih odluka te poticanju inovativnosti i kreativnosti kao okvira za održivi razvoj. (Mišetić, Miletić i Ursić, 2012.)

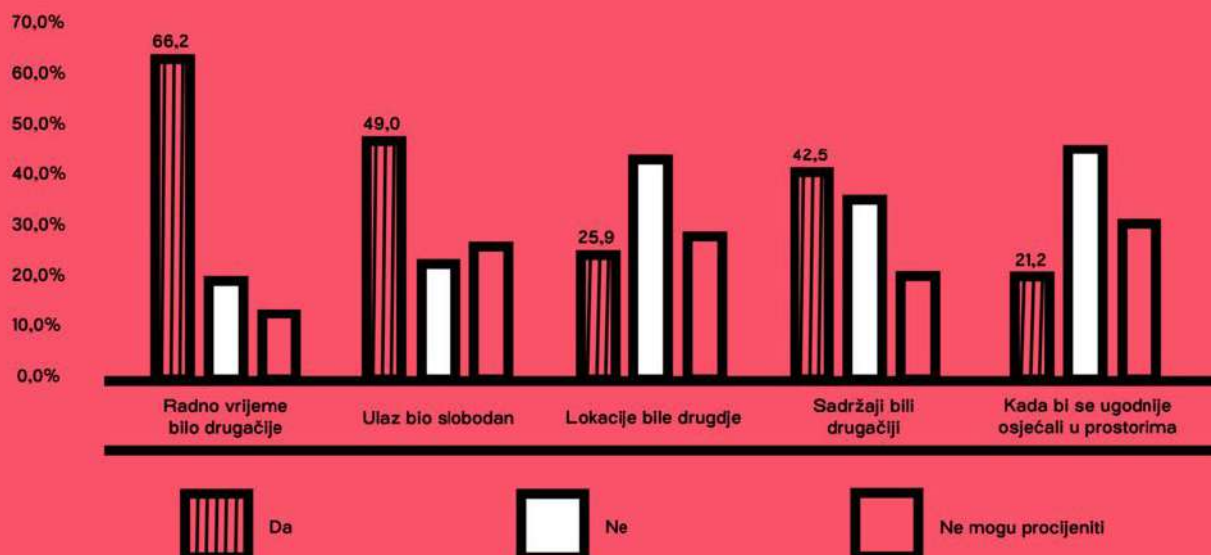
Kako bi se upoznali s prednostima i mogućnostima participativnog modela upravljanja i motivirali za sudjelovanje u razvojnim procesima na različitim razinama (Nastran, Pirnat, 2012.), i da bi se ovi principi pretočili iz normativnog okvira u životne prakse, važno je razvijati i istraživati prilagođene modele edukacije različitih socijalnih aktera, bilo da je riječ o građanima, lokalnoj upravi, stručnjacima, ekonomskim i političkim akterima.

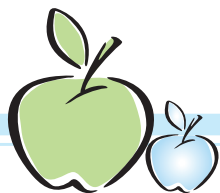
Anka Mišetić

Arhitektonski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

amiseti@arhitekt.hr

Biste li češće konzumirali kulturne sadržaje kada bi:

Zelena čistka

Zelena čistka nacionalna je kampanja kojoj je cilj podizanje svijesti hrvatskih građana o njihovoj ulozi u stvaranju i načinu odlaganja otpada, a kulminacija kampanje je akcija čišćenja divljih odlagališta organizirana po principu *Djeluj lokalno, misli globalno*. Kampanja okuplja brojne lokalne akcije diljem zemlje čime zajedno uspijemo u jednom danu očistiti cijelu Hrvatsku. 2021. kampanja će se 18. rujna održati već desetu godinu zaredom u sklopu svjetske akcije World Cleanup Day!

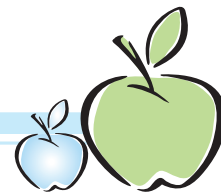
Provedbom *Zelene čistke* Hrvatska nastavlja biti dijelom priče većih razmjera čime utječe na svijest građana o zdravim navikama, čišćem okolišu i aktivnom pristupu rješavanja problema. Dio smo tima od 180 zemalja koje mijenjaju svijet.

Može se reći da je *Zelena čistka* prava međusektorska rapsodija koja okuplja sve sektore i raznolike dionike u jedinstvenom cilju - čišći okoliš za sve nas. Srce *Zelene čistke* aktivni su građani, volonteri, jer bez njih ona nije moguća. Do sada je više od 380.000 građana odvojilo svoje vrijeme, energiju, a ponekad i financije kako bi se u njihovoj sredini stvari promijenile nabolje, u zelenom smjeru.

Ideja je krenula 2012. iz Opatije, kada se Udruga Žmergo odvažila pokrenuti priču za koju su gotovo svi govorili da je u Hrvatskoj neizvediva. Akcije čišćenja nisu novost, ali ono što izdvaja *Zelenu čistku* (ZČ) je povezanost, duh zajedništva i suradnja svih zainteresiranih kako bi u samo jednom danu dali svoj doprinos na terenu. S uvjerenjem da je moguće ujediniti Hrvatsku predanim radom, to se zaista i ostvarilo. Već deset

godina Hrvatska živi i čisti zajedno. Volonteri, udruge, jedinice lokalne uprave, odgojno-obrazovne institucije, komunalna društva, poduzeća, svi zajedno preuzeli su odgovornost i učinili ono nešto što je potrebno. Na krilima entuzijazma i uvjerenja da možemo bolje, kako je krenula, ova priča živi i dan danas, koordinirana na volonterskoj bazi, a uz podršku Grada Opatije.

Osnovni cilj *Zelene čistke* uključiti je što veći broj građana, odnosno volontera, u organizirano čišćenje nepravilno odbaćenog otpada te tako osvijestiti građane o problemu otpada i važnosti pravilnog postupanja s njim. Jer, dok ne izađemo na teren i vidimo o kojem problemu govorimo, teško možemo nekome objasniti zašto je otpad najveći okolišni problem u Hrvatskoj. Stoga je važno da se kampanja, uz medijsku prisutnost kroz medijske partnere i PR aktivnosti, promovira putem kanala oglašavanja i društvenih mreža – TV-a, radija, tiska, jumbo plakata, online, internetom i Facebook stranica kampanje. Tako će se motivirati građane na sudjelovanje, a ujedno će se podići njihova svijest o važnosti očuvanja okoliša, pri čemu svatko od nas ima svoju ulogu.

Mapiranje divljih odlagališta putem aplikacije izvrstan je način poticanja aktivnog sudjelovanja građana i njihovog uključivanja u rješavanje problema. Samo jednim klikom svatko postaje aktivni građanin koji utječe na lokalne promjene. Za potrebe organizacije

akcije, ali i osvještavanja građana te poticanja jedinica lokalne samouprave da u mnogim sredinama aktivnije pristupe rješavanju tog problema, volonteri ZČ koriste aplikaciju TreshOUT za mapiranje divljih odlagališta otpada i njihovo postavljanja na zajedničku kartu s

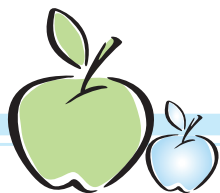

opisom otpada te procjenom njegove količine. Sve informacije o korištenju mobilne aplikacije dostupne su na mrežnoj stranici www.zelena-cistka.org.

Odlični rezultati akcija prethodnih godina samo su dodatni poticaj da i 2021. godine, bez obzira na okolnosti, okupimo volontere u brojne aktivnosti u sklopu kampanje. Količine do sada prikupljenog otpada (33.500 t) govore nam da su akcije bile i više nego uspješne, ali i da još uvijek postoji razlog organiziranja akcija čišćenja divljih odlagališta otpada.

Otkad nam je, početkom 2020. godine pandemija koronavirusa ograničila i bitno izmijenila svakodnevnicu, akcije čišćenja divljih odlagališta otpada uvelike su se preselile u one našeg virtualnog dvorišta. Stoga smo se na globalnoj razini okrenuli manjim volonterskim akcijama čišćenja, plogingu u manjim grupama, osiguravajući provođenje aktualnih epidemioloških mjera, prilagođavajući se situaciji, a naročito je naglasak stavljen na akcije digitalnog čišćenja, otvarajući pitanje i problematike digitalnog otpada i digitalnog otiska naših novih, online života i navika. Izuzetno interesantni su podaci da su emisije CO₂ u 2020. povezane s internetom veće od emisija

svjetske zrakoplovne industrije, dok je IT sektor potrošio 7% svjetske proizvodnje energije i svake godine emitira 900 milijuna tona CO₂. Pretpostavka je da će 2025. spremišta podataka (serveri) trošiti 1/5 proizvedene energije. Postavlja se imperativ za osvješćivanjem građana o tom okolišnom problemu koji nije toliko vidljiv, ali je itekako zabrinjavajući. I zato je potrebno odvojiti nešto vremena kako bi se obrisali nepotrebni online dokumenti, stare e-poruke, nekoristene aplikacije, duplikati i mutne fotografije i videozapisi koji ispunjavaju uređaje za

pohranu, virtualne *oblake* i druge online platforme te odjaviti se s nepotrebnih mailing lista. Još uvijek postoje područja koja moramo učiniti zelenijima, čak i naš online prostor u koji se preselio velik dio naših privatnih, ali i profesionalnih života.

Upravo iz tih razloga, pogotovo u ovim izazovnim vremenima, želimo održati kontinuitet ove, od lokalnih vlasti kao i građana, prepoznate kampanje, održati volonterski angažman građana, njihovo uključivanje i druženje sa svrhom na otvorenom, u prirodi,

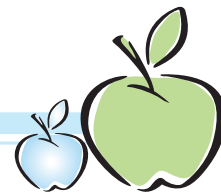
pazeći na svoje i zdravlje drugih, kao i potaknuti drugačije, a podjednako važne akcije čišćenja digitalnog otpada.

Poziv na zajedništvo i pozitivnu energiju koja će nam, promjenom našeg odnosa prema okolišu i prirodi te zbrinjavanju otpada, omogućiti bolje sutra, je na snazi.

Pridružite se i zajedno očistimo svijet u jedan dan!

Helena Traub
Udruga Žmergo Opatija
helena@zmergo.hr

Povezanost uređenja okoliša stambenih četvrti i alergijskih dišnih bolesti – primjer Vinkovaca

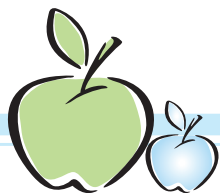
O nečišćenje vanjskog okoliša urbanih, a sada već i ruralnih sredina, prvenstveno uključuje zagađenje uzrokovano javnim prometom, gospodarskim zagađenjem, izgaranjem fosilnih goriva u kućanstvima te peludi drveća, trava i korova. Incidencija astme i alergijskog rinitisa u porastu je u cijelom svijetu. Uzroci ovog povećanja nisu razjašnjeni, ali se smatra da značajnu ulogu imaju čimbenici okoliša.

Cilj ovdje prikazanog istraživanja bio je procijeniti utjecaj urbanog odnosno ruralnog načina stanovanja,

zagađenja zraka cestovnim prometom, raširenosti ambrozije i intenziteta sadnje alergogenog drveća na spolno i dobno specifične godišnje stope incidencije astme i alergijskog rinitisa u različitim dobnim skupinama tijekom desetogodišnjeg razdoblja (1996.-2005.) u gradu Vinkovci. Istraživanjem su bili obuhvaćeni svi stanovnici grada Vinkovaca koji su zdravstveno osigurani u Vinkovcima (oko 99%), a u kojih je od siječnja 1996. do prosinca 2005. godine evidentirana dijagnoza alergijskog rinitisa i/ili astme. Tijekom promatranog razdoblja otkriveno je 558 slučajeva

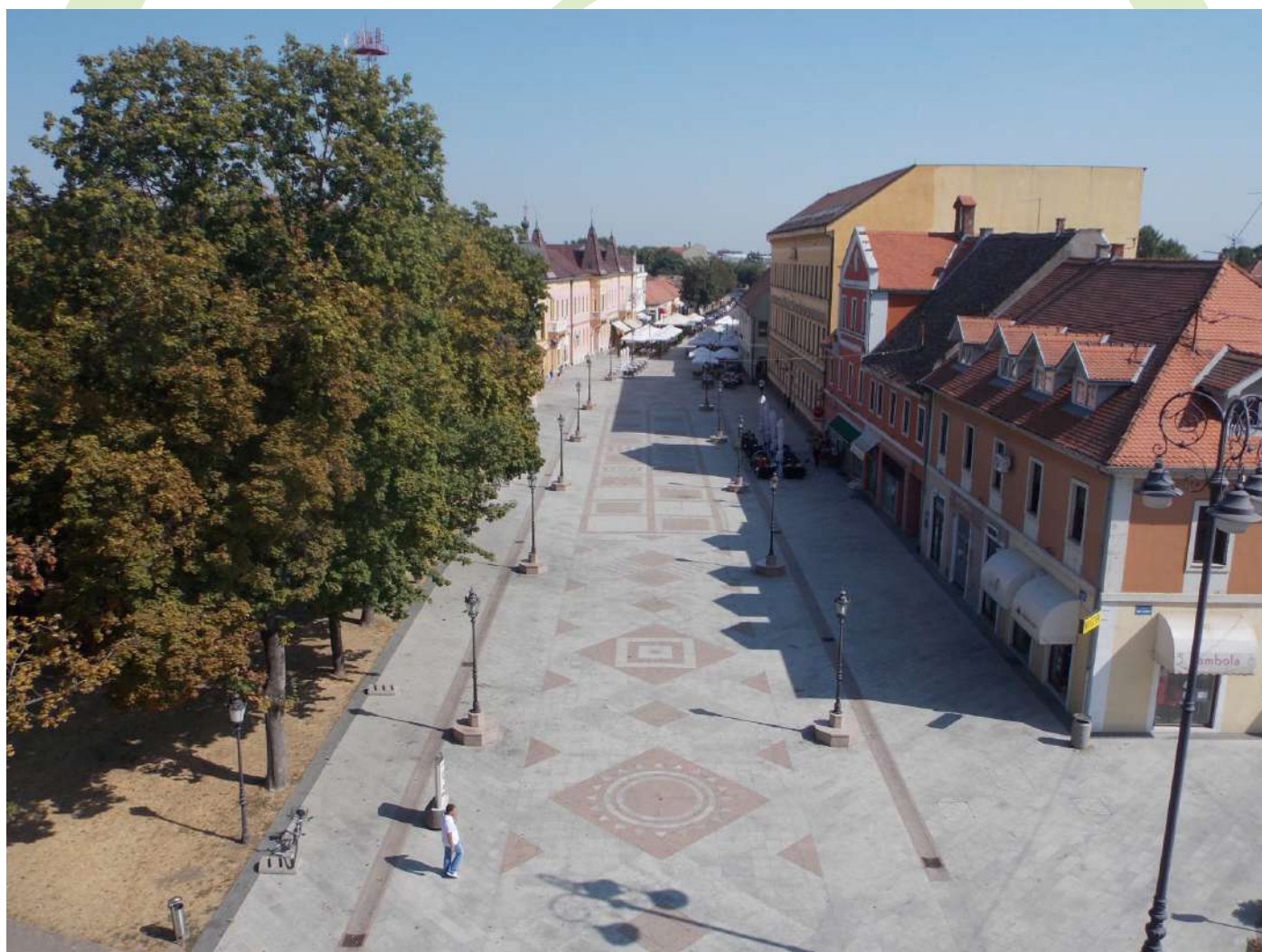
alergijskog rinitisa (J30) te 394 slučaja astme (J45). Regresijska analiza potvrdila je značajnu pozitivnu korelaciju između stope incidencije alergijskog rinitisa i astme i muškog spola.

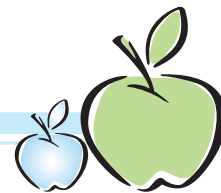
U mjesnim četvrtima (mjesnim odborima) s ruralnim načinom stanovanja, kod odraslih osoba utvrđena je, u odnosu na urbani način stanovanja, manja godišnja stopa incidencije alergijskog rinitisa i veća godišnja stopa incidencije astme. Kod djece do petnaest godina starosti u mjesnim četvrtima s urbanim i ruralnim načinom života, godišnje stope incidencije

Razvrstavanje urbanih i ruralnih mjesnih četvrti izvršen je prema sljedećim kriterijima:

	Urbano	Ruralno
Vrsta stambenih građevina	Pretežito višestambene zgrade	Pretežito obiteljske zgrade
Uređenje javnih površina s nasadima	Javne površine s nasadima u planu su održavanja Grada Vinkovaca; javne površine dobro su održavane; na javnim površinama prevladavaju nogostupi, prometnice, drvoređi, perivoji, travnjaci; na privatnim neizgrađenim površinama prevladava korov	Javne površine s nasadima (perivoji, travnjaci, drvoređi i dr.) nisu u planu održavanja Grada Vinkovaca; na javnim površinama prevladavaju nogostupi i prometnice; na privatnim neizgrađenim površinama prevladavaju povrtnjaci, vrtovi, voćnjaci i obrađene njive; neuređene površine nalaze se uz prometnice i željezničku prugu na kojima raste korov
Javni sadržaji	Dječja igrališta, zabavni centri, šetnice	Nema javnih sadržaja
Životinje u kućanstvu	Kućni ljubimci (psi, mačke, ptice) drže se u stambenim zgradama	Kućni ljubimci (psi, mačke) drže se izvan stambene zgrade kao i domaće životinje (perad, svinje)

kod obje istraživane bolesti imale su trend rasta u promatranom razdoblju. Ruralni način stanovanja bio je povezan s manjom godišnjom stopom incidencije alergijskog rinitisa i većom godišnjom stopom incidencije astme u odnosu na urbani način stanovanja, ali samo u odraslih osoba, a ne u djece.

Temeljem navedenih kriterija, ukupno dvanaest mjesnih četvrti razvrstano je na mjesne četvrti s urbanim načinom stanovanja (1. Lenije, 3. Centar, 4. Kolodvor, 7. Lapovci, 9. Zagrebački blok), mjesne četvrti s ruralnim načinom stanovanja (5. Dvanaest redarstvenika, 6. Vinkovačko Novo Selo, 10. Slavija, 11. Mala Bosna, 12. Mirkovci) te mjesne četvrti s urbanim i ruralnim načinom stanovanja (2. Radićev blok, 8. Ban Jelačić).

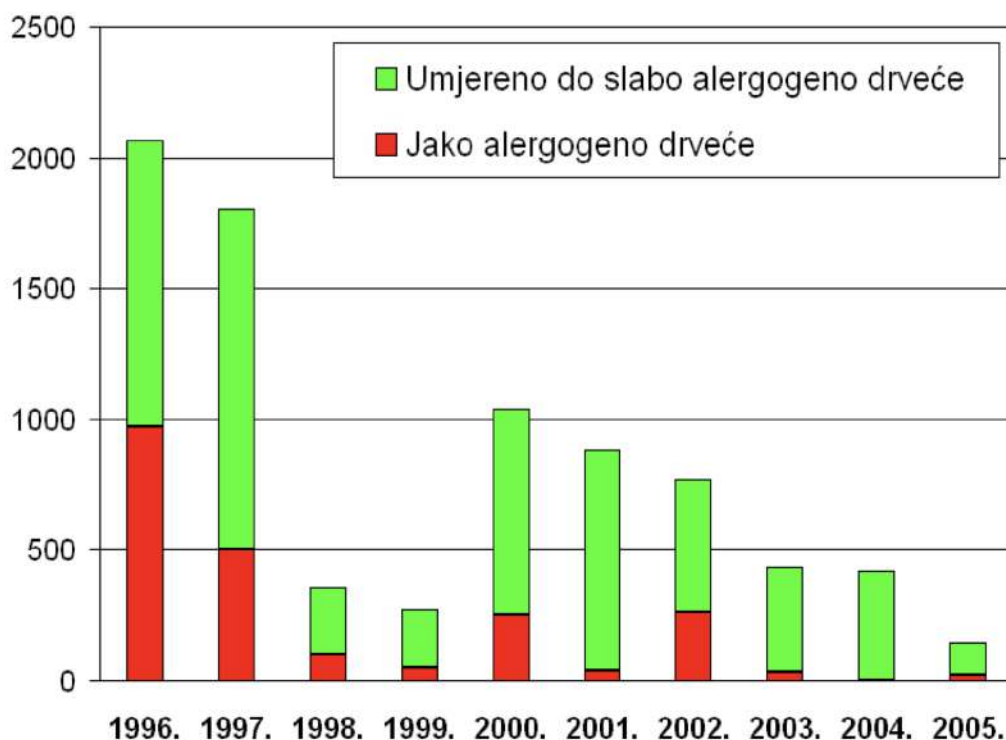
Utjecaj stanovanja u obiteljskim, odnosno višestambenim zgradama, na stope novooboljelih od alergijskog rinitisa i astme nije nađen u četvrtima s pretežito urbanim načinom stanovanja. Razlog tomu može biti poštivanje propisa o izgradnji zgrada u većini slučajeva. Za daljnje istraživanje uloge stanovanja u individualnim nasuprot višestambenim zgradama bilo bi potrebno provesti uvid na terenu te točno procijeniti uvjete stanovanja.

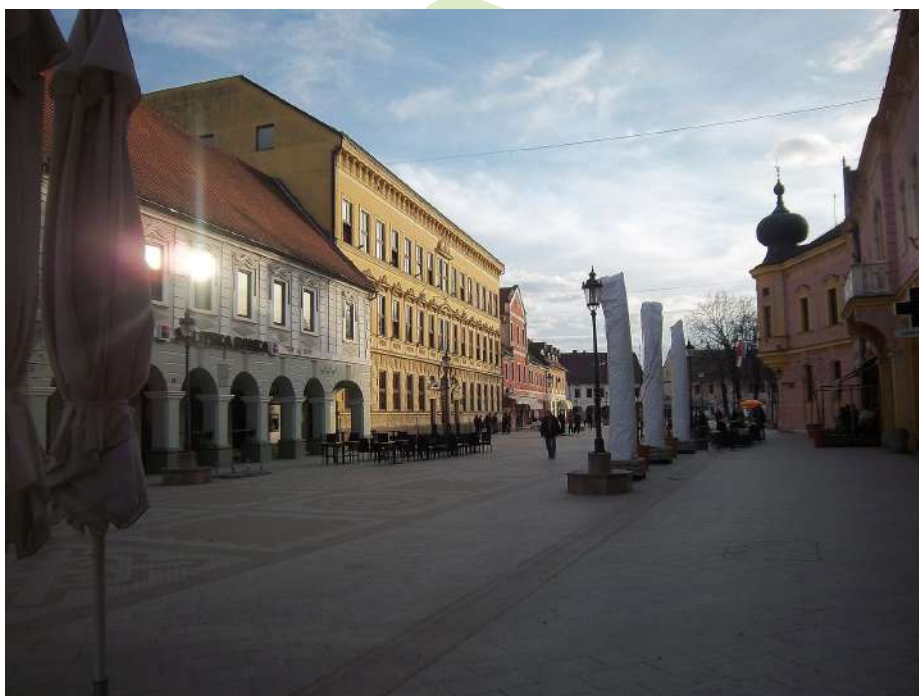
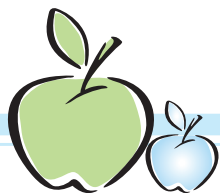
Intenzivan cestovni promet povezuje se s povećanim rizikom nastanka astme i alergijskih bolesti, osobito u djece. Prema podatcima Hrvatskih cesta gustoća prometa temeljem brojanja vozila na cestama za 2005. i 2006. godinu u Vinkovcima nalazi se u rasponu vrijednosti povezanih s povećanjem rizika obolijevanja od astme i pogoršanja njezine kliničke

slike. U ovom istraživanju, međutim, posredna procjena zagađenja cestovnim prometom nije nepovoljno utjecala na stope novooboljelih od alergijskog rinitisa i astme, što se može pokušati objasniti povoljnom orijentacijom prometnica u Vinkovcima. Trase starih, ali i novih prometnica, prate ružu vjetrova grada Vinkovaca, što osigurava prirodno provjetranje ulica i smanjuje izloženost stanovnika zagađenju zraka cestovnim prometom i drugim izvorima.

Najveći broj dijagnoza alergijskog rinitisa bio je postavljan tijekom dva razdoblja u godini. Proljetne vršne vrijednosti najbolje se podudaraju s razdobljem cvjetanja određenih vrsta drveća, prvenstveno breze i cvjetanja trava, a vršna vrijednost u kasno ljeto i ranu jesen s cvjetanjem ambrozije. Potpuno drugačija slika uočena je u slučaju astme. Postavljenih dijagnoza bilo je više tijekom rane jeseni i zime, što može upućivati na ulogu izloženosti peludi ambrozije te na nastup/pogoršanje simptoma astme tijekom hladnog dijela godine.

Od proučavanih čimbenika okoliša, jedino je sadnja jako do vrlo jako alergogenog drveća bila povezana s višom godišnjom stopom incidencije astme u ruralnim područjima grada. Sadržaj alergogenog drveća, prvenstveno breza, lijeski, johe i čempresa, tijekom promatranog razdoblja bila je povezana s višim stopama novooboljelih od astme, i to slabim suodnosom (korelacijom), a nije bila povezana sa stopom novooboljelih od alergijskog rinitisa. Međutim, slično kao što je ranije navedeno za ambroziju, proljetna vršna vrijednost sezonalnosti postavljanja dijagnoze alergijskog rinitisa, poklapa se, osim s vremenom cvatnje trava, i s vremenom cvjetanja breze. Neposredno nakon Domovinskoga rata, od 1996. godine, provedene su aktivnosti na revitalizaciji, zamjeni i sadnji novog drveća koje je u ratu uništeno ili oštećeno. Od ukupno posađenog drveća 27% bile su vrste jako do vrlo jako alergogene peludi. Trend sadnja alergogenog drveća na sreću, ipak se smanjuje, po uzoru na druge svjetske gradove.

trave i korova prije njihova cvjetanja. Treba uskladiti rad gradova i općina na održavanju zelenih površina, odnosno uspostaviti *prekograničnu* suradnju, s obzirom na utjecaj vjetera i mogućnost *uvoza* alergene peludi i onečišćenja u zraku. U svrhu očuvanja i unapređenja zdravlja te društvenog, kulturnog i gospodarskog razvitka, urbanisti moraju prilikom izrade prostornih planova u cijelosti uvažavati i primjenjivati ciljeve i načela prostornog uređenja određene propisima, kao i propise i pravila struke vezane za *pristupačan prostor i zrak* – *prostor bez arhitektonsko-urbanističkih prepreka i zrak sa što manjom koncentracijom alergogene peludi*.

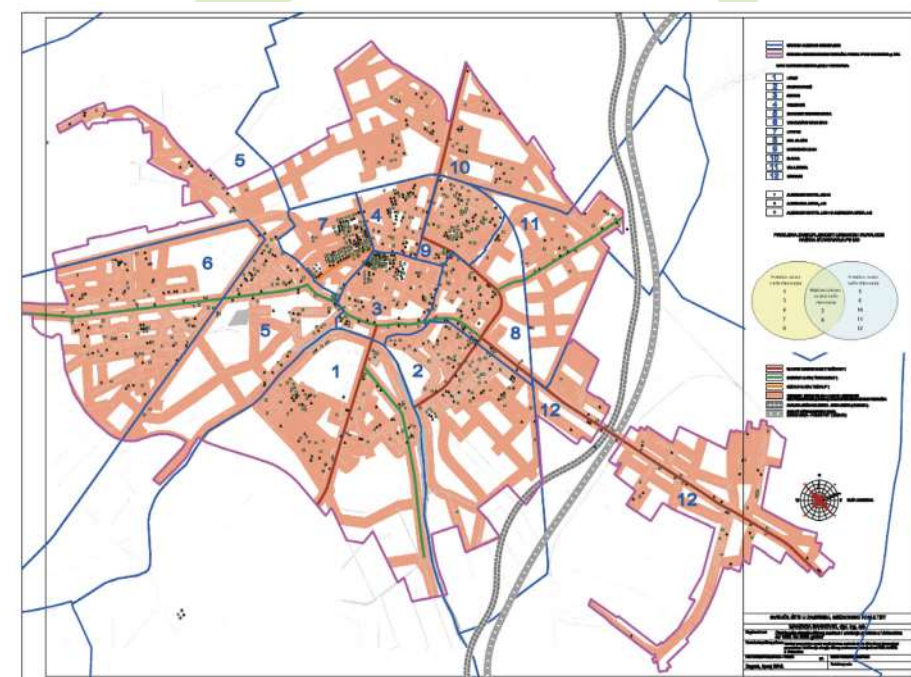
Zdravlje je rezultat suodnosa okoliša, stila života, biologije čovjeka i zdravstvenog sustava. Urbanizam utječe na dvanaest ciljeva zdravlja, stil života, društvenu povezanost, kvalitetu stanovanja, zapošljavanje, pristupačnost, lokalnu proizvodnju hrane, sigurnost u građevinama i prometu, ravnopravnost u pripadnosti lokalnoj zajednici, kvaliteti zraka i estetici prostora, kvaliteti sanitarne vode i odvodnje, kvaliteti zemlje i mineralnih sirovina te stabilnoj klimi. Urbanizmom se usmjerava razvoj i uređenje prostora te distribucija sadržaja u prostoru, čime urbanizam direktno utječe na stil života pojedinca i zajednice. U svrhu unapređenja planiranja učinkovitosti javnozdravstvenih mjera važna je implementacija urbanizma kao alata u stvaranju preduvjeta za zdravlje.

Mandica Sanković

Grad Vinkovci

Upravni odjel za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša

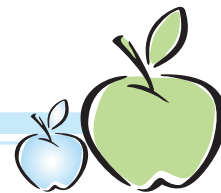
sankovic.mandica@gmail.com

Rezultati upućuju da se utjecaj ruralnog i urbanog načina stanovanja u novim naraštajima gubi vjerojatno zbog izjednačavanja uvjeta života. Sezonalnost pojavljivanja obiju bolesti, međutim, naglašava javnozdravstveni problem izloženosti peludi drveća i ambrozije, koji se može ublažiti urbanističkim planiranjem.

Provedeno istraživanje u Vinkovcima upućuje na sljedeće preporuke za

jedinice lokalne samouprave (gradove i općine), urbaniste, projektante, izvođače, voditelje gradilišta, nadzorne inženjere, investitore. U javnim prostorima, koje održavaju jedinice lokalne samouprave, u svrhu smanjenja koncentracije alergena dišnoga sustava treba izbjegavati ili potpuno odustati od sadnje alergeni nasada koji se oprašuju vjetrom. Prednost treba dati nasadima koji imaju cvijet i oprašuju se kukcima. Važno je provoditi košnju

Energetska učinkovitost u zgradarstvu i NZEB

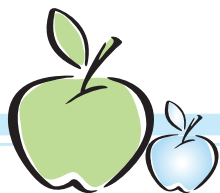
Naši domovi i zgrade u kojima provodimo većinu svog vremena, pružaju nam zaštitu od različitih klimatskih uvjeta. Način na koji je zgrada projektirana, izgrađena, korištena i održavana, može utjecati na zrak koji udišemo, našu potrošnju energije i naše zdravlje. Klimatske promjene mogu pogoršati postojeće probleme u unutarnjem okolišu i kakvoću zraka u zatvorenom prostoru, a mogu dovesti i do novih problema s obzirom na promjenu učestalosti i ozbiljnosti težine nepovoljnih vanjskih uvjeta. Energetska učinkovitost najdjelotvorniji je način postizanja ciljeva održivog razvoja, s obzirom da veća učinkovitost doprinosi smanjenju emisija štetnih plinova u okoliš, većoj industrijskoj konkurentnosti, otvaranju novih radnih mjesta i povećanju sigurnosti opskrbe energijom. Procijenjeno je da se u zgradama koristi otprilike

40% ukupno potrošene energije u Europskoj uniji i cilj je smanjiti potrošnju energije u zgradarstvu.

Zašto Energetska učinkovitost i NZEB?

Čelnici EU-a su 2018. godine u okviru paketa *Čista energija za sve Europljane* definirali novi cilj smanjenja potrošnje energije za najmanje 32,5 % do 2030. te cilj dekarbonizacije zgrada, odnosno smanjenja emisije CO₂ za 80 - 95% do 2050. godine. S obzirom na navedeno, jasno je da energetska (samo)održivost, a time i okolišna, postaju strateški prioritet političkih i industrijskih djelovanja u EU i Hrvatskoj. Kod postojećih zgrada poboljšanje energetske učinkovitosti ne znači smanjenje troškova za grijanje i hlađenje uz gubitak toplinske ugodnosti, već upravo suprotno, cilj je energetske obnove zgrada da se, osim smanjenja troškova, poboljša

i ugodnost boravka u zgradama u smislu temperature zraka i građevnih dijelova zgrade, relativne vlažnosti zraka, razine CO₂ u unutarnjem zraku, razine buke i tako dalje, sve ono što stručnim rječnikom nazivamo kvalitetom unutarnjeg okoliša. U slučaju novih zgrada, uvedena je obveza gradnje prema uvjetima za zgrade gotovo nulte energije propisana Direktivom 2010/31/EU Europskog parlamenta i Vijeća o energetske učinkovitosti zgrada (preinaka), a odredbe Direktive prenesene su u zakonodavni okvir Republike Hrvatske. Zgrada gotovo nulte energije (eng. nearly zero-energy building –NZEB) ima vrlo visoka energetska svojstva i ta se gotovo nulta, odnosno vrlo niska količina energije u značajnoj mjeri pokriva energijom iz obnovljivih izvora, uključujući energiju iz obnovljivih izvora koja se proizvodi na zgradi ili u njezinoj blizini.

Potrošnja energije tek je jedan od aspekata cjelokupnog ponašanja zgrade. Niska potrošnja energije koja proizlazi iz arhitektonskog oblikovanja vanjske ovojnice, odabira njezinih elemenata (neprozirni građevni dijelovi, transparentni dijelovi), zaštite od sunčeva zračenja, odabira termotehničkih sustava i tako dalje, ne smije biti nauštrb kvalitete unutarnjeg prostora, odnosno ugodnosti boravka korisnika zgrade. Potrošnja energije, higrotermalna ugodnost i kvaliteta unutarnjeg zraka moraju biti u međusobnoj ravnoteži. Razmatranje energetskog koncepta NZEB zgrade potrebno je zbog toga uključiti u početnoj fazi projektiranja kako bi se u proces projektiranja uspješno uključili principi održive, energetski i ekološki svjesne arhitekture. Kvalitetan i optimiran energetski koncept NZEB-a uključuje dobro izbalansirane, ali ne i predimenzionirane debljine toplinske izolacije, kao i termotehničke sustave, uz obveznu primjenu obnovljivih izvora energije (OIE). Takav, optimiran energetski koncept tada omogućava niži trošak investicije te rezultira troškovno optimalnim rješenjem koje je u skladu sa zahtjevima NZEB standarda. NZEB je potrebno projektirati s povoljnim faktorom oblika i u skladu s bioklimatskim uvjetima, primijeniti optimalne materijale, elemente i toplinsku izolaciju, projektirati detalje s minimalnim toplinskim mostovima i za osiguranje niske zrakopropusnosti, osigurati rješenja za kontrolu insolacije, koristiti prirodno svjetlo, predvidjeti mehaničku ventilaciju s rekuperacijom te također predvidjeti primjerene, dostupne i izvedive termotehničke sustave velike učinkovitosti ili s visokim udjelom obnovljivih izvora energije. Još jedan od vrlo važnih parametara koje je potrebno postići kod projektiranja NZEB-a, povećana je razina ugodnosti stanovanja u NZEB-u, pri čemu je posebno potrebno naglasiti da je potrebno osigurati odgovarajuću kvalitetu zraka u prostoru (ovisno o namjeni zgrade i/ili prostora) što

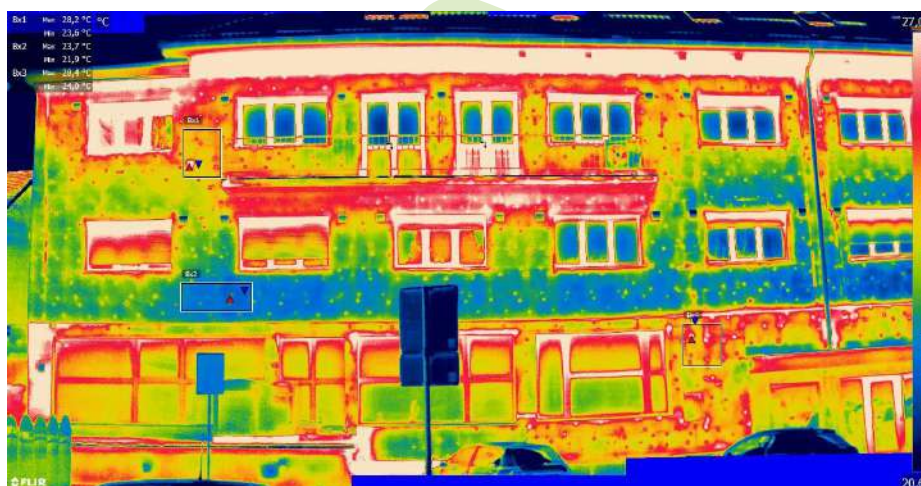
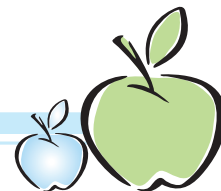

se u slučaju zrakonepropusne vanjske ovojnice zgrade kod NZEB-a može postići isključivo korištenjem mehaničke ventilacije uz preporuku rekuperacije topline otpadnog zraka. Dodatno, potrebno je osigurati dovoljno visoku unutarnju površinsku temperaturu građevnih dijelova zgrade (prozora, zidova, i tako dalje) kako bi se izbjegao osjećaj hladnoće ili pojava rošnja te građevinske štete uslijed kondenzacije vodene pare.

Toplinska ovojnica zgrada

Vanjska ovojnica zgrade su građevni dijelovi (fizička barijera) između unutarnjeg kondicioniranog prostora zgrade i vanjskog okoliša te nekondicioniranog unutarnjeg prostora zgrade, a sastoji se od neprozirnih (pod, zidovi, krov) i prozirnih građevnih dijelova (prozori, vrata). Uloga je vanjske ovojnice zgrade osigurati zdravu i ugodnu unutarnju klimu za korisnike zgrade (kvaliteta unutarnjeg zraka, toplinska ugodnost, akustična zaštita, vizualna ugodnost). Iako postoji široki raspon toplinsko izolacijskih materijala i sustava dostupnih na tržištu, prikladni odabir i ugradnja ovisi o zahtjevima koji se mijenjaju od slučaja do slučaja (vanjska

ili unutarnja izolacija, zahtjevi zaštite od požara, prisustvo vlage). Ispravan odabir proizvoda koji se koristi za pojedine slojeve građevnih dijelova zgrade, mora zadovoljiti zahtjeve postavljene na toplinske ovojnice poput zaštite od požara, smanjenja toplinskih mostova, osiguranje zrakonepropusnosti, kontrole vlage (difuzija vodene pare - paronepropusna ili paropropusna rješenja), odvodnje likvidne vlage, a zatim i ostale zahtjeve poput zaštite od buke, konstruktivne zahtjeve, ekološke zahtjeve, estetske zahtjeve, zahtjeve ekonomičnosti, brzine i kvalitete izvođenja. Fizikalnim svojstvima i fizikalnom ponašanju materijala u konstrukciji i međuodnosu nekoliko različitih materijala ne pridaje se dovoljno pozornosti pri projektiranju i izvođenju zgrada. Ovo obično poremećuje fizikalne procese u građevnim dijelovima, prolaz topline, vlage i toplinski rad koji se događaju uslijed različitih unutarnjih i vanjskih klimatskih uvjeta što uzrokuje građevinske štete. S obzirom na činjenicu da je cilj gradnje NZEB-a, između ostalog i poboljšanje toplinske ugodnosti stanara i korisnika takvih zgrada, osiguranje zdrave unutarnje klime te naravno izbjegavanje pojave građevinske

štete uzrokovane vlagom iz zraka koja se pojavljuje u slučajevima kada zgrade imaju povećanu zrakonepropusnost vanjske ovojnice, potrebno je kod projektiranja NZEB-a provesti procjenu higrotermalnog ponašanja. Naročito je važno procijeniti higrotermalno ponašanje novih materijala i sustava koji se razvijaju, ovojnice postojećih zgrada koje se energetske obnavljaju zbog promjene postojeće dinamičke higrotermalne ravnoteže te kod projektiranja novih energetski visoko učinkovitih ovojnica zgrada. Ukoliko projektirano stanje zgrade nije sigurno od potencijalnog utjecaja vlage, može doći do rasta gljivica i plijesni koji je direktno vezan na vlažnost unutarnjeg zraka i površinsku temperaturu građevnih elemenata. Što je niža unutarnja površinska temperatura zida, to je vlažnija njegova površina. Ukoliko dođe do njihovog razvoja, spore gljivica i plijesni prirodni su alergeni te mogu uzrokovati zdravstvene probleme (alergije) kod izloženih osoba. Iako laici smatraju kontraintuitivnom preporuku da je potrebno ostvariti zrakonepropusnu vanjsku ovojnicu zgrade zbog toga što tada neće biti dovoljno svježeg zraka u zgradama, potrebno je naglasiti da je zrakonepropusnost vanjske ovojnice zgrade ključna, ne toliko zbog toplinskih gubitaka (iako može značajno doprinijeti), nego upravo zbog smanjenja mogućnosti kondenzacije vodene pare unutar građevnih dijelova zgrade. Svježi zrak u NZEB-u

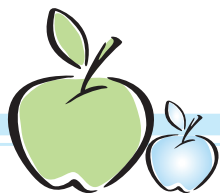
se osigurava mehaničkom ventilacijom s rekuperacijom (povratom topline). Novi projekt *The NZEB Roadshow* iz europskog programa *Obzor 2020*. koji se provodi na Građevinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu usmjeren je na širenje te razmjenu znanja i iskustava uz zgrade gotovo nulte energije (NZEB). Iako je projektiranje i izgradnja NZEB-a postala zakonska obaveza, pitanja koja se pojavljuju u javnosti, često ostaju neodgovorena. Pitanja poput: Što je to NZEB? O čemu je zapravo riječ? Što korisnik zgrade dobiva NZEB-om? Kakav je osjećaj boraviti u NZEB zgradi? Kako odabrati građevinske materijale i tehničke sustave koji će međusobnom interakcijom osigurati optimalnu ugodnost unutarnjeg prostora i energetske ponašanje zgrade? Kroz aktivnosti projekta *The NZEB Roadshow* pokušat će se odgovori na navedena pitanja. Kao središnja točka događaja, izgrađen je mobilni NZEB paviljon naziva MUZA (Mobilna Učinkovita Zdrava Arhitektura) koji će služiti kao informativni i pokazni centar za podizanje svijesti o prednostima i specifičnostima NZEB-a te stvoriti potrebne preduvjete za učinkovitu komunikaciju među dionicima. Ovakav mobilni paviljon zamišljen je kao stvarna zgrada izgrađena i opremljena najnovijim, inovativnim materijalima, proizvodima, tehnologijama i idejama koje nude stvarno iskustvo NZEB zgrade, poštujući sva pravila struke. MUZA će biti opremljena suvremenim

tehnologijama koje će posjetiteljima pružiti cjelovite informacije o procesima relevantnim za izvedbu zgrade u smislu udobnosti, parametre kvalitete unutarnjeg zraka i potrošnju energije. Kako bi se javnosti omogućio uvid u funkcioniranje sustava, u MUZA-i će se provoditi mjerenja parametara kvalitete unutarnjeg okoliša (IEQ) kao što su temperatura i relativna vlažnost zraka, koncentracija CO₂ u zraku, koncentracija čestica prašine te mjerenja unutar slojeva vanjske ovojnice zgrade (temperatura, relativna vlažnost).

Doc.dr.sc. Bojan Milovanović

Sveučilište u Zagrebu
Građevinski fakultet
bmilovanovic@grad.hr

Kontinuirana briga za standard najmlađih Crikvenčana

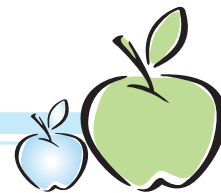

Grad Crikvenica može se pohvaliti završetkom uređenja, adaptacije i dogradnje svih odgojno-obrazovnih ustanova na svom području. U energetske obnovu Dječjeg vrtića *Radost* te dviju osnovnih škola, OŠ *Vladimira Nazora* i OŠ *Zvonka Cara*, uloženo je gotovo šesnaest milijuna kuna. Osim toga, izgrađena je i sportska dvorana pri Osnovnoj školi *Zvonka Cara*, uređena su dvadeset i dva dječja i više sportskih igrališta na cijelom području grada Crikvenice, pri kraju su radovi na dogradnji i adaptaciji područne škole i vrtića *Dramalj* te se uskoro kreće s izgradnjom vrtića u Gornjem kraju što je još

gotovo trideset milijuna kuna uloženi sredstava u infrastrukturu za najmlađe.

Crikvenica s ponosom nosi titulu *Grad prijatelj djece* i *Zdravi grad*, brojne programe i aktivnosti, odnosno projekte usmjerava ka djeci i mladima te brine o zdravlju svih građana. Izdvajanjem značajnih sredstava za navedene programe, projekte i aktivnosti stvaraju se preduvjeti za bezbrižno, ugodno i sigurno odrastanje najmlađih te povećanje kvalitete života u svim naseljima Grada Crikvenice. Ovdje svakako treba zahvaliti i resornim ministarstvima na praćenju projekata Grada, financijskoj pomoći i podršci.

Infrastruktura je dakako prijeko potrebna, no još veću vrijednost imaju aktivnosti, olakšice i mjere koje su osmišljene kao podrška roditeljstvu i sigurnom odrastanju djece. Grad Crikvenica prvi je u Hrvatskoj koji je uveo jednokratne naknade za trudnice u iznosu od 1.500,00 kuna. Svaka trudnica s područja grada može nakon trinaestog tjedna trudnoće dati zahtjev za isplatu jednokratne naknade, navedena je mjera veoma dobro prihvaćena. Po visini naknada u sklopu pronatalitetne politike, Grad Crikvenica među vodećima je u Hrvatskoj. Naknada za prvo dijete iznosi 3.000,00 kuna, za drugo 7.000,00 kuna, dok naknada za treće i svako

iduće dijete iznosi visokih 30.000,00 kuna, no njena vrijednost je daleko veća. Treće i svako iduće dijete u obitelji, osim spomenute naknade, uživa u brojnim pogodnostima kao što su besplatan vrtić, produženi boravak, besplatna marenda, besplatni udžbenici i radni materijali, sufinanciranje prijevoza i stipendije. Kad bi se sve navedeno zbrojilo, iznos koji Grad Crikvenica izdvaja za treće i svako iduće dijete bio bi i preko 130.000,00 kuna po djetetu. Sve je to, ali i puno više od toga, navedeno u *Vodiču kroz potpore i prava djece i mladih* koji se nalazi na web stranicama Grada Crikvenice te će ove godine doživjeti i svoje treće izdanje s nekoliko noviteta.

Energetska obnova Dječjeg vrtića *Radost*

Prvi energetska obnovljen odgojno-obrazovni objekt na području grada bio je Dječji vrtić *Radost*. Osim samog objekta, uređen je i okoliš, odnosno dvorište vrtića. Ukupna je vrijednost projektagotovo četiri milijuna kuna, a čak 2,2 milijuna kuna odobreno je od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije te Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine. Na vrtiću je izmijenjena fasada, postavljena je termoizolacija, novi krov i podovi, nova stolarija, fotonaponski paneli za struju te solarna elektrana na krovu za dogrijavanje vode. Navedenim radovima objekt vrtića je iz energetskog razreda C prešao u energetska razred A te je ušteda na energentima preko 70% dosadašnjeg iznosa. Osim objekta, s pola milijuna kuna uređeno je i dvorište. Dvorište vrtića sad krasi dva dječja igrališta, jedno za djecu jasliske dobi i jedno za djecu vrtićke dobi. Igrališta su opremljena s deset novih igračaka te ugodnom i mekanom podlogom. Napravljen je i novi pristupni put za vrtić te pristup i ulaz za osobe s invaliditetom. Uz objekt vrtića napravljeno je ugibalište za automobile kako bi roditelji mogli sigurno dovesti djecu u vrtić.

Energetska obnova Osnovne škole *Vladimira Nazora*

Osnovna škola *Vladimira Nazora* jedna je od dviju matičnih osnovnih škola čiji je osnivač Grad Crikvenica. U projekt energetske obnove uloženo je 5,5 milijuna kuna, od toga je 3,5 milijuna kuna sredstava Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, a ostatak od strane osnivača. Energetska obnova ove osnovne škole obuhvaćala je radove zamjene vanjske stolarije, sanaciju dvorane, novu fasadu, postavljanje toplinske izolacije krova zgrade i dvorane te nova rasvjetna tijela u objektu. Objekt je također iz energetskog razreda C razvrstan u energetska razred A te se šteti preko 70% iznosa na energentima. Objekti su sada moderniji, ugodniji i topliji za boravak. Osnovna škola *Vladimira Nazora* nosi i titulu *Eko škole* te u svom vrtu uzgajaju stabla maslina od čijih plodova izrađuju prirodne sapune.

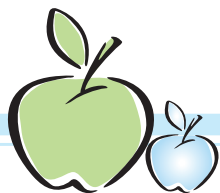
Energetska obnova i izgradnja školske sportske dvorane pri Osnovnoj školi *Zvonka Cara*

Zgrada OŠ *Zvonka Cara* građena je osamdesetih godina prošlog stoljeća. Glavnim projektom energetske obnove

postavljena je toplinska izolacija na vanjske zidove, kosi krov, ravni krov, dio krova prema tavanu te je zamijenjen dio stolarije. Ovim će se projektom štedjeti u godišnjoj potrošnji energije za grijanje te se smanjuje emisija čak 70%. Ova osnovna škola do sada je umjesto fasade imala plavi lim te je stoga popularno nazvana *limenka*, a postavljanjem fasade poboljšava se standard i ugodnije je boraviti u objektu. Sve navedeno omogućilo je i ovom objektu prelazak iz C u A energetska razred.

U 2017. godini provedeno je prvo istraživanje kvalitete života na području Crikvenice u kojem su sudjelovali stanovnici sva četiri naselja grada Crikvenice. Tada je kao prioritetan i najvažniji projekt istaknuta izgradnja školske sportske dvorane pri Osnovnoj školi *Zvonka Cara*, a samo godinu dana kasnije, taj je projekt realiziran. Osim što sada osnovnoškolci imaju svoju dvoranu za održavanje tjelesnog odgoja

i ne moraju prelaziti prometnicu kako bi bili u Gradskoj dvorani, benefite imaju i sportaši. Gradska je dvorana tako rasterećena, a više od 35 sportskih udruga na području grada sad na raspolaganju za treninge imaju još jednu dvoranu, i to u popodnevним satima kad su školarci kod kuće. U

ovaj je objekt uloženo četrnaest milijuna kuna, a iz EU fondova povučeno je nešto više od dva milijuna kuna.

Obje osnovne škole i dvorana sada su kompatibilne bojom i stvaraju povezanu cjelinu, a ono još bitnije, veoma se sviđaju školarcima koji borave u ljepšim, ugodnijim i toplijim objektima.

Grad Crikvenica uistinu veliku brigu posvećuje djeci te nas veseli da postoji potreba za gradnjom novih odgojno-obrazovnih ustanova na području grada, jer to znači da se broj djece na području Crikvenice povećava. Svoj djeci želimo omogućiti da svoje djetinjstvo provedu što ljepše, ugodnije i bezbrižnije te stoga kao popratni sadržaj uređujemo i dječja igrališta na području grada. Osim što na taj način dokazujemo da uistinu jesmo *Grad prijatelj djece* i *Zdravi grad*, naš grad privlači i veliki broj obitelji koji iz drugih mjesta dolaze ovdje provoditi svoje slobodno vrijeme, kako je to jednom prilikom istaknuo gradonačelnik Grada Crikvenice Damir Rukavina.

Tako smo kroz posljednjih nekoliko godina, samo u uređenje i izgradnju novih dječjih igrališta na području grada, uložili preko 3,5 milijuna kuna. Kako bi se građani, ali i posjetitelji, lakše snalazili u gradu, izradili smo Kartu igrališta koja se nalazi na web stranici Grada Crikvenice, a obuhvaća sva sportska i dječja igrališta u sva četiri mjesta Grada, Jadranovu, Dramlju, Selcu i Crikvenici.

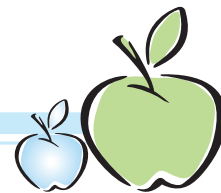
Crikvenica se može pohvaliti i kilometrima predivnih plaža i šetnica, a sada i uređenim dječjim igralištima.

Sve aktivnosti provode se prvenstveno s ciljem unaprjeđenja zdravlja i socijalnog blagostanja svih stanovnika Grada Crikvenice i posjetitelja Crikvenice.

Tena Peričić, mag.oec.

Viša stručna suradnica za odnose s javnošću i protokol
Grad Crikvenica
tena.pericic@crikvenica.hr

Edukacija za održivi razvoj – iskustva OŠ Bartola Kašića kroz Erasmus+ projekte

Osnovna škola Bartola Kašića nalazi se u predgrađu Vinkovaca. Prije desetak godina uključili smo se u međunarodne projekte, a tema većine je očuvanje okoliša i unaprjeđivanje uvjeta života u našem gradu. Cilj je bio da učenicima ukažemo na probleme kao što su klimatske promjene, zagađenost, nestajanje biljnih i životinjskih vrsta te da ih potaknemo na razmišljanje, sudjelovanje u akcijama (zajedno s roditeljima) koje ublažavaju te probleme i na promjenu načina života. Počeli smo s globalnim projektima *Project Earth*, koji su bili pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Dva puta smo pobijedili svojim projektima *Wonder Plants* i *We Want to Weed*. U projektu *Wonder Plants* poticali smo učenike da istražuju samoniklo i ljekovito bilje u blizini škole, uz puteve, na livadama i u šumi. Išli smo na

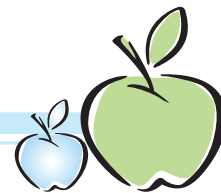
izlete biciklima i uz pomoć knjiga pokušali identificirati što veći broj biljaka. Važno je bilo i naučiti koje su biljke otrovne. Od tratinčica, maslačka, cvjetova bazge, listova stolisnika pravili smo kreme, čajeve, pržili cvjetove u smjesi za palačinke, pravili varivo. U projektu *We Want to Weed* proučili smo negativan utjecaj invazivne biljke ambrozije na zdravlje i krenuli u akciju njenog čupanja. Nismo željeli koristiti herbicide u suzbijanju. Čupali smo ambroziju u neposrednoj blizini naše škole i uz jezero Banja. U suradnji sa Zavodom za javno zdravstvo Vukovarsko-srijemske županije stanovnicima našeg dijela grada dijelili smo letke o suzbijanju ambrozije i stavljali plakate na vidljiva javna mjesta, stajališta autobusa, izloge trgovina, oglasne stupove. Čupanje ambrozije postala je naša redovna aktivnost uključena u sve projekte.

Nakon sudjelovanja u globalnim projektima i prihvaćanja rečenice *Misli globalno, djeluj lokalno* za naš slogan, uključili smo se u europske projekte, koje u Hrvatskoj provodi Agencija za mobilnosti i programe EU (AMPEU), jer nam omogućuju suradnju sa školama iz svih europskih država, bez obzira jesu li članice EU ili još nisu. Tema dva naša projekta bila je voda (Comenius projekt *WET–Water Europe's Treasure* i Erasmus+ projekt *W.A.T.E.R.– in other ways*). U riječi WATER svako slovo predstavlja jednu temu unutar projekta, W – ratovi (wars) za vodu koji su izgledni u bliskoj budućnosti, A – voda kao alternativni izvor energije, T – transport rijekama i morima, E – ekologija, zaštita vode od onečišćenja, R – rekreacija, odmor i ljekovitost vode. Učenici su proučavali i osmišljavali prezentacije i video radove o transportu rijekama i morima, izveli su

Bartola Kašića Gordana Maršić, a partneri su bili iz Grčke, Italije, Litve, Poljske i Nizozemske. Željeli smo proučiti s kakvim se problemima uzrokovanim klimatskim promjenama susreću stanovnici tih država, što je karakteristično za neke partnere, a što je zajedničko. Grčka i Hrvatska imaju problem ljetnih šumskih požara, a Nizozemskoj je problem podizanje nivoa mora. Učenici su proučavali koje su biljne i životinjske vrste ugrožene, a koje invazivne. Naša je škola surađivala s Javnom ustanovom za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Vukovarsko-srijemske županije. Mr.sc. Pavao Dragičević našim je učenicima održao nekoliko zanimljivih predavanja o bioraznolikosti, ugroženim životinjskim vrstama, pticama selicama i uključio skupinu naših učenika u udrugu *Mali čuvari prirode*. Učenici su naučili i nove pojmove, kao što su klimatske izbjeglice, karbonski otisak, vodení otisak itd. Proučavali su ih, izrađivali prezentacije i plakate o načinima smanjivanja karbonskog i vodenog otiska. Jedan je od načina i uzgoj hrane u vrtovima i kupovina proizvoda lokalnih poljoprivrednika. Kroz rad u našoj školskoj zadruzi *Perunika* učenici su se zainteresirali za uzgoj voća, povrća i cvijeća. Škola ima veliki vrt s cvijećem i povrćem, za koji sami uzgajamo presadnice, mali voćnjak i nekoliko grmova bobičastog voća. U vrtu koristimo gnojivo koje samo pravimo od gavezá, koprive, rusomače i preslice. Preparatom od koprive također štitimo cvijeće od biljnih uši. Učenici

stečena znanja prenose roditeljima. Znatn utjecaj na globalno zatopljenje ima korištenje fosilnih goriva. Učenici su proučili obnovljive izvore energije, napravili prezentacije i konstruirali vjetrenjaču, vodenicu koja je mogla proizvoditi električnu energiju i upaliti žaruljicu te model automobila na solarni pogon.

Ljeta u Slavoniji su jako vruća i svi osjećamo da je temperatura na asfaltiranim i betonskim površinama nekoliko stupnjeva viša, nego u vrtu ili parku. Učenici su proučili fenomen *gradskog toplinskog otoka* i njegov negativan utjecaj na zdravlje ljudi te ponudili rješenja – sadnju drveća gdje god je moguće, zelene krovove ili krovove svjetlijih boja.

Sudjelujemo u aktivnostima povodom međunarodnih dana povezanih s okolišem. Svake godine svi učenici, učitelji i nenastavno osoblje sudjeluju u akcijama *Zelena čistka*, *Plava čistka*, *Europski tjedan mobilnosti*, *Posadi drvo – ne budi panj*. Također organiziramo predavanja i aktivnosti vezane uz Svjetski dan voda, Dan planeta Zemlje, Svjetski dan ptica selica, itd. U akcije se uključuju i roditelji.

U svim projektima partner nam je i Gradsko društvo Crvenog križa Vinkovci. Klimatske promjene i ekstremni vremenski uvjeti uzrokuju katastrofe i situacije u kojima je potrebna pomoć stanovništvu. Učenici naše škole i gosti iz partnerskih škola su za projektnih sastanaka prikupljali novac prodajom svojih proizvoda i donirali ga Crvenom križu, a zaposlenici i volonteri Crvenog križa za njih i za sve učenike naše škole organiziraju kratke tečajeve

prve pomoći unesrećenima. Redovno sudjelujemo i prezentiramo naše projektne aktivnosti na manifestacijama kao što su *Rimski dani* i *Sajam zdravlja*.

Osim lokalnih aktivnosti, svaki se projekt sastoji i od kratkoročnih razmjena skupina učenika u pratnji učitelja. Sastanci traju tjedan dana i održavaju se u svim partnerskim školama. Učenici borave u obiteljima učenika škole domaćina i to im je sjajna mogućnost za upoznavanje načina života u tim državama. Domaćin organizira posjete institucijama čije je djelovanje povezano s temom projekta. U poljskom gradu Gdynia smo u gradskom poglavarstvu dobili informacije o planiranju grada na način da bude što ugodnij za život i zdraviji. Građani se potiču da koriste javni gradski prijevoz i gradske bicikle, a svako naselje mora imati određeni postotak zelenih površina. Posjetili smo i edukativni centar za učenike Experyment u kojemu su učenici pod stručnim vodstvom izrađivali maketu grada koji bi koristio obnovljive izvore energije. U Portugalu smo čisteći jednu od plaža na Atlantskom oceanu vidjeli koliko plastike i ostalih vrsta otpada dopijeva u mora i oceane. U nizozemskom gradu Roermondu upoznati smo se sa sustavom kanala i brana koje služe za zaštitu grada od vode, a također smo vidjeli i zanimljiv ekološki način održavanja gradskih zelenih površina – ovce. Učenici imaju priliku vidjeti da i druge države imaju iste ili slične probleme i kako ih pokušavaju riješiti. Na svakom sastanku učitelji iz svih partnerskih škola održavaju sate nastave na engleskom jeziku, a učenici izvode igrokaze: *The world is sick*, *The road to health*,

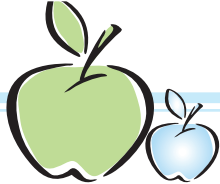
Everybody's Water, *Save the lofty trees*, *The tree and the woodcutter*, *The garbage diet*. Sudjelovanje u projektima donosi brojne koristi svim sudionicima, posebno učenicima i učiteljima. Poboľšavamo vještine komunikacije, timskog rada, razvijamo kreativnost, odgovornost, stječemo nova znanja, upoznajemo način života i školstvo u partnerskim državama. Učenici povezuju gradivo raznih predmeta, učitelji poboľšavaju vještine poučavanja kroz razmjenu iskustava s kolegama. U projektima sudjeluju svi učenici i učitelji, kao i nenastavno osoblje.

Svi materijali izrađeni unutar projekta dostupni su svim zainteresiranim osobama, a posebno su korisne prezentacije i knjige s pripravama za nastavu. Materijali su dostupni na mrežnim stranicama škola, mrežnim stranicama projekata, eTwinning portalu... Od jeseni 2020. Osnovna škola Bartola Kašića sudjeluje kao partner u dva nova Erasmus+ projekta, *How Roman are you?* (koordinator je škola iz Njemačke) i *S.O.F.T- Start our future today* (koordinator je škola iz Poljske).

Vjerujemo da ćemo sudjelovanjem u projektima odgojiti generacije učenika koji će biti svjesni da su i oni odgovorni za stanje naše planete i da sami moraju sudjelovati u aktivnostima koje će im omogućiti zdraviji život u čistom okolišu.

Gordana Maršić, učiteljica savjetnica
Osnovna škola Bartola Kašića, Vinkovci
gordana.marsic21@gmail.com

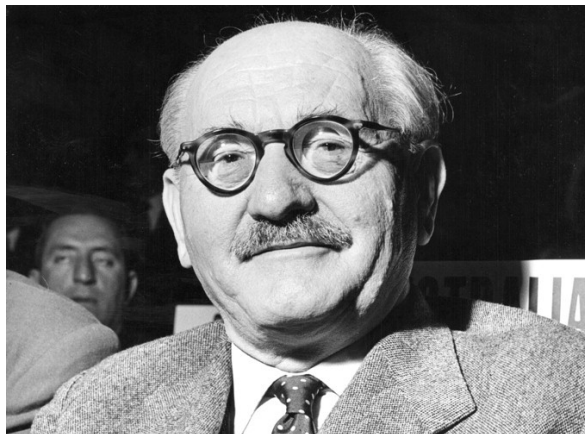

Medalja Andrija Štampar

The Association of Schools of Public Health in the European Region ili skraćeno ASPHER, od 1993. svake godine za vrijeme održavanja Godišnje konferencije, dodjeljuje uglednu nagradu, *Medalju Andrija Štampar*, posebno istaknutim osobama za izuzetna dostignuća u području Javnog zdravstva. Rujna 2020. objavljeno je da je dobitnica dr. sc. Selma Šogorić, dr. med., u znak priznanja za izuzetne rezultate koje je ostvarila dosadašnjom karijerom. Selma Šogorić profesorica je na Školi narodnog zdravlja *Andrija Štampar* Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a najveći dio njene profesionalne i zdravstvene karijere vezan je za područje zdravlja zajednice, zdravstvene politike te organizaciju zdravstvenog sustava. Doktorica Selma Šogorić poznata je po svom doprinosu pokretu *Zdravi gradovi* i *Zdrave županije* širom Europe, a kroz rad u ovim projektima surađivala je s predstavnicima lokalne i nacionalne administracije, ali i profesionalcima iz drugih područja te civilnog društva iz Hrvatske i svijeta. Prenosila je svoja znanja i iskustva generacijama redovitih studenata kao profesorica, voditeljica tečajeva na hrvatskom i engleskom jeziku, poslijediplomskim studentima Javnog zdravstva, na tečajevima zdravstvenog managementa, za voditelje institucija javnog zdravstva i drugima. Od 1994. bila je među osnivačima

i dugogodišnja izvršna direktorica *Ljetne škole za unapređenja zdravlja* u Motovunu. Izuzetno je produktivna znanstvenica u oblasti javnog zdravstva, s impresivnim opusom članaka i knjiga. Prvi dobitnik *Medalje Andrija Štampar* bio je 1993. godine Léo Kapri, a uslijedili su Donald Acheson, Halfdan J. Mahler, Michel Manciaux, Ferenc Bojan, Lennart Köhler, Richard Doll, Charles Mérierux. Prva dobitnica bila je Ilona Kickbush, a slijede Alexander Macara, Martin

McKee, Theodor Abelin, George Soros, Josep Figueras, David Byrne. 2008. po prvi put Medalju su podijelili Ulrich Laaser i Theodore Tulchinsky, zatim Gudjon Magnusson, Elias Mossilaos, Zsuzsanna Jakab, Julio Frenk, Jose M. Martin-Moreno, Peter Piot, Jean Rochon, Richard Horton, Elina Hemminki, Anne Johnson i Gaetano M. Fara, da bi konačno 2020. Medalja stigla i u Hrvatsku našoj prvoj dobitnici Selmi Šogorić.

Ceremonija dodjele nagrade održana je na 16. Svjetskom kongresu Javnog zdravstva listopada 2020. Doktor Andrija Štampar rođen je 1888. u Brodskom Drenovcu kraj Pleternice, kao dijete seoskih učitelja, zbog čijih je karijera dosta selio po zemlji i promatrao zdravstvene i druge prilike stanovništva. Studirao je u Grazu, jer kod nas nije bilo medicinskog fakulteta. Dvadesetih godina prošlog stoljeća radio je u Ministarstvu zdravlja u Beogradu, a 1927. i 1928. osnivač Škole narodnog zdravlja u Zagrebu, uz financijsku pomoć Rockefeller Foundation. Na tim je osnovama počeo razvijati sustav javnog zdravstva u cijeloj Jugoslaviji. Više je puta boravio u Kini kao predstavnik Lige naroda, prethodnice Ujedinjenih naroda, gdje je postavio temelje sustava javnog zdravstva. Razdoblje Drugog svjetskog rata proveo je u zatvoru zbog političkih razloga, a 1945. imenovan je profesorom socijalne medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Bio je i dekan Medicinskog fakulteta, predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a 1946. postao je predsjednikom komiteta Svjetske zdravstvene organizacije te se bavio uspostavljanjem njene organizacije da bi 1948. bio predsjedavajući prve Opće skupštine. Autor je poznate definicije zdravlja.

Duško Popović
popovicdusko@yahoo.com

Epoha zdravlja

Glasilo Hrvatske mreže zdravih gradova

Izdaje

Hrvatska mreža zdravih gradova

Predsjednica HMZG

Prof. dr. Selma Šogorić
ssogoric@snz.hr

Glavna urednica

Prof. dr. Selma Šogorić ssogoric@snz.hr

Odgovorni urednik

Duško Popović popovicdusko@yahoo.com

Tajnica redakcije

Ana Petrić apetric.snz@gmail.com

Lektorica

Nataša Jakob, prof. natasa.jakob@skole.hr

Redakcija: Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, ŠNZ »Andrija Štampar«, Rockefellerova 4 10000 Zagreb, telefon 4590 132 telefax 4684 441 List izlazi periodično. Rukopise i fotografije ne vraćamo. Glasilo je otvoreno za suradnju. Prilozi se ne honoriraju.

Priprema i tisak

Alfacommerce d.o.o.

Naklada 5.000 primjeraka